

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta
Katedra technické a informační výchovy

Zuzana Veresková

III. ročník - kombinované studium

Obor: učitelství pro mateřské školy

**Dřevěná hračka a její význam při rozvoji
jemné motoriky dětí předškolního věku**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miroslav Janu, Ph.D.

Olomouc 2012

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Ve Šternberku dne 21. března 2011.

.....

vlastnoruční podpis

Dovoluji si tímto poděkovat RNDr. Miroslavovi Janu, Ph.D. za odpovědné vedení, odborné informace a rady při vypracování mé bakalářské práce a svým rodičům za psychickou i morální podporu po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	5
Předmět bakalářské práce	8
Cíl bakalářské práce	12
1 Historie hraček	15
1.1 Pravěk	16
1.2 Starověk	16
1.3 Středověk	17
1.4 Novověk	17
1.5 20. století	19
1.6 Dřevěná hračka	20
2 Klasifikace hraček	22
2.1 Klasifikace hraček dle věku dítěte	24
2.2 Klasifikace dle funkce hraček	26
3 Motorický vývoj	28
3.1 Motorický vývoj dítěte předškolního věku	29
3.1.1 Hrubá motorika	29
3.1.2 Jemná motorika	30
3.1.3 Dovednosti dítěte předškolního věku	32
3.1.4 Význam hry a hračky	33
4 Výchova a vzdělání	39
4.1 Výchova k tvořivosti v předškolním vzdělávání dítěte	42
4.2 Školní vzdělávací program	43
5 Technická výchova a výtvarná výchova - její prostor v životě dítěte předškolního věku	49
5.1 Podnětné prostředí	51
5.2 Ateliér	52
5.3 Dílna	53
6 Bezpečnost práce	55
7 Praktická část	57
7.1 Metodický list výrobku č. 1: Dřevěná záložka do knížky	57
7.2 Metodický list výrobku č. 2: Výroba tiskátek	59
7.3 Metodický list výrobku č. 3: Výroba obrázků z ubrousků	61
7.4 Metodický list výrobku č. 4: Hop z kelímku	63
7.5 Metodický list výrobku č. 5: Dřevěná houpačka s kolotočem	65
7.6 Metodický list výrobku č. 6: Dřevěný stůl se židličkami	67
7.7 Metodický list výrobku č. 7: Dřevěná autíčka	69
Závěr	71

MOTTO: „ Vychovávat může ten, kdo je sám vychován“.

J. J. Rousseau

MOTTO: „ Všude na celém světě, ať je jak chce širokánský, všude po celém světě, kde je právě v této chvíli den a svítí sluníčko, zrovna teď si dětičky hrají “.

J. Čapek

Úvod

Předškolní období je nejzajímavější částí lidského vývoje, vše co bylo do dítěte vloženo, podporováno výchovou a podnětným prostředím se zúročí na kvalitách budoucího jedince. V dospělosti vzpomínáme na své dětství a rádi se vracíme ke chvílím bezstarostnosti a hravosti a dětskému smíchu. Vrcholí zde také prožitky strachu z neznámých míst, lidí, které vyvolávají v dětech úzkostné stavy.

Přiměřený vývoj dítěte je závislý na rodině, citové stabilitě rodiny, kdy rodiče jsou rádci i ochránci proti nepříznivému okolí i světu. Na tomto základě dítě odráží veškerou lásku a pohodu, která mu byla v rodině dávána.

Konec třetího roku u dítěte označujeme jako druhé dětství, kdy je dítě dostatečně vybaveno a vzhledem k jeho motorickým dovednostem je schopno konat veškeré základní pohyby. Tyto pohyby jsou důležité v ovládnutí prostoru i zároveň směřují k harmonizaci a koordinaci pohybů.¹

V předškolním období dítěte dochází k touze po aktivním pohybu, které dobře využívá při osvojení návyků a zároveň k přípravě do mateřské školy.

¹ LISÁ, L., KŇOURKOVÁ, M., *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1986, ISBN 08-084-86, str. 173-174

Mateřská škola podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, zároveň je vhodným podnětným prostředím pro budoucí život a vzdělávání, přispívá k rozvíjení základních pravidel chování, mezilidských vztahů a životních hodnot. Nedílnou součástí předškolního vzdělávání je pomoc při nerovnoměrnosti vývoje mezi dětmi před vstupem do základní školy, zvýšit zdravé sebevědomí dítěte, obohacovat svět zkušeností dítěte a směřovat ho k zájmu věci. Neměla by být ani opomenuta odpovědnost za svoje chování ve společnosti a úcta k druhým.²

Zdravé dítě, je činné a touží po hře, avšak svět se kolem nás mění a mění se i obsah dětských her. Při hře se dá prožít tolik nového a zábavného! Přesto hra by neměla a nemá být pro dítě jen zábavou, ale měla by také rozvíjet jeho celkovou osobnost. V předškolním věku dítě objevuje nové věci, získává zkušenosti. Pokládá často otázky, snaží se porozumět všemu co uvidí. Ke hrám vyhledává společnost, nehraje si samo a při společných hrách rozděluje úlohy či role.

K nejkrásnějším vzpomínkám na dětství patří hry. Vzpomínáte si, jak jsme si jako děti hráli? Byl to tajemný, kouzelný svět. Z kůry poraženého stromu jsme si udělali lodičku, z cívek od nití automobil, ze staré punčochy maňáska a z husích brk indiánskou čelenku. Co nám ke hře chybělo, domyslili jsme ve své fantazii.³

Podstatný je proces ne výsledek

Malé děti mají na výtvarné činnosti rády nové zkušenosti, objevování, experimenty, při kterých se učí tvořivosti, dochází zde k prožitku radosti z úspěchu i zklamání z nezdaru. Je úchvatné sledovat proces výtvarné činnosti, pozorujte děti při tvorbě, jak prožívají radost, jak odhalují své schopnosti! Budete se divit, co

² ŠMELOVÁ, E. , NELEŠOVSKÁ, A., *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. 1. vyd., Olomouc: UP Olomouc, 2009, ISBN 978-80-244-2272-5, str. 96

³ ELMANOVÁ, O. *Dítě a hračka*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964, ISBN 14-010-64, str. 7

nového dokážou vytvořit pomocí svých postřehů a zážitků vstřebaných ze svého prostředí.

Výtvar ulepené hromádky pro ně není důvodem, pro který to všechno dělají, ale výsledkem jejich snažení v činnosti a právě prostřednictvím této hry děti zkoumají svět. Při hře přichází do styku s předměty, jako jsou nůžky, kladívko, jehla, kleště, jež v budoucnosti pro ně důležitou součástí. A právě rozvoj osvojených dovedností současně s rozvojem jemné motoriky je pro dítě předškolního věku důležitější než jeho vlastní tvořivost.

Hrou je malé dítě nenásilně vedeno k zručnosti, vytrvalosti k rozvoji sociálních vztahů, k rozvoji technických schopností, je to symbolická činnost, motivována pocitem spontánnosti a dobrého rozhodnutí. Již od dětství se učí prolínat hru s prací, vynakládá úsilí a odměnou je radost, která je motivací pro každou činnost.

Nechme dětem jejich prostor pro rozvíjení tvořivosti volný, neomezující a inspirující.⁴

Tvořivost znamená mít uspokojení z vlastní vynalézavosti, hledání příležitosti ke zdaru. Jde zde o uspokojení samotného dítěte, kdy tvořivost mu umožňuje jít různými cestami k příjemnému výsledku. Především umět si poradit v tísní, mít schopnost měnit vztahy mezi věcmi, reagovat na životní situace

a setrvat ve stavu pozornosti. Aby život byl zaplněn novými hodnotami, nestačí tvořivost brát jen jako součást bohatství vědeckých poznatků. Je to lidská vlastnost, kterou je nutno umět uchopit, učinit ji prospěšnou pro usnadnění budoucího života.

Dítě se pomocí her nevědomky připravuje na budoucí životní situace, v nichž jsou uzavřeny vlastní zkušenosti, postřehy. Jako hotová forma ze života dospělých, hra předjímá obsahy. Rodiče, sourozenci či MŠ připravují dítě hrou na společenské situace ve škole. Hry, jako je pohřeb myšky, je napodobeninou ceremoniálu, přípravou pro dítě na to, co ho v budoucnu potká. Citový význam této složky je zcela převládající a poučný. Naléhavost obsahu hry se přihlásí mnohem později.⁵

⁴ KOHLOVÁ, M., *200 výtvarných činností*. 1. vyd., Praha: Portál, s. r. o., 1996, ISBN 80-85282-90-0, str. 15-1

⁵ UŽDIL, J., *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. 5. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 103 - 104

Předmět bakalářské práce

Již v úvodu jsem naznačila čeho je zapotřebí k rozvoji u předškolního dítěte, jako je hra, tvořivost, dovednost a fantazie.

V předškolním věku se rozšiřuje *repertoár* her. Člověk si hraje – aspoň má hrát – celý život, ale v předškolním věku to platí dvojnásob. Předškolní věk je klasickým obdobím hry, protože jako kojeneček a batole ještě více experimentují, než si začnou hrát a od školních let začne hru vytlačovat práce. Předškolák si hraje intenzivně, s velkou vážností a vášnivostí a dokonce se dovede do hry zabrat a vžít tak, že se směje, vztekle křičí anebo pláče.

Některé hry jsou projevem radosti: náruživě běháme, skáčeme, balancujeme, házíme a zde hry získávají více přitažlivosti ještě soupeřením, kdy soupeřit se dá v leccems. Intenzivnější soupeření se však rozvine v pozdějším věku a zesílí na intenzitě.

Vývojově nejdůležitější a zároveň nejzajímavější jsou námětové hry, které se prolínají s honičkami (hra na celníky, hra na zloděje) již batole začíná s těmito hrami, avšak předškolák se nespokojí s jednoduchým napodobováním a chudými rekvizitami. Předškolák využije rozmanitých předmětů, a pokud má možnost hry ve společnosti kamaráda či kamarádů, vyrobí si peníze a mohou si hrát na prodavače – kupujícího.⁶

Velmi oblíbené jsou hry dramatické, kde děti představují osoby svého okolí, dramatizují příběhy a pohádky, zpívají, tančí a recitují v kostýmech a převlecích.

S postupným vypsíváním dítěte pozorujeme tendenci k tvůrčí hře s pomůckami a tvořivost práce ruky je dána pokračujícím vývojem jemné motoriky načež poznamenává volbu pomůcek a charakter hravé činnosti. Jemnou motorikou myslíme motoriku prstů a artikulačních orgánů. Je řízena aktivitou drobných svalů např. stavění z kostek, zapínání knoflíků nebo zipů, čištění zubů. Jemná motorika vypovídá o manipulačních schopnostech dítěte a dokonce s ní úzce souvisí i oblast rozumová a citová. Pro její rozvoj a formování má velký

⁶ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. vyd., Praha: Portál, s. r. o., 2006, ISBN, 80-7367-124-7 str. 127

význam aktivita a činnost dítěte. Velmi důležitá je sebeobsluha dítěte, zde dochází k zlepšení úrovně jemné motoriky. Předškolní děti s nedostatky v oblasti jemné motoriky podávají horší výsledky později ve škole, vzhledem k tomu, že je ruka neobratná, mají problémy v sebeobsluze a v pracovních činnostech.

V současném světě, naplněném technickými vymoženostmi, žádá dítě hračky, které ho uvedou do světa dospělých. Touží po hračkách, jež svým vzhledem, funkcí, soběstačností v pohybu i v činnostech a systémem ovládání funkčních prvků odpovídají dosaženému stupni vědeckotechnického pokroku.

Jak by měla dobrá hračka vypadat, aby podporovala zdravý vývoj jedince a jaké by měla mít vlastnosti je opravdu otázkou. Měli bychom si všimnout tvaru (zda nemá ostré hrany, hroty), pevnosti, váhy a velikosti, trvanlivosti, zjistit z jakého materiálu je vyrobena (na ohmat studeného či jemného nebo příjemného, nedrobivého, netříštivého), kdy z lékařského hlediska posuzujeme hračku z bezpečnostního hlediska, aby nedošlo při hře ke zranění. Je dokázáno, že dítě rozezná dříve u hračky barvu červenou nebo žlutou než hračku z přírodního materiálu. Hračka působí na dítě svým tvarem, materiálem, barvou, zvukem a již od prvních měsíců života dítěte přitahuje pozornost barva hračky. Barvy hračky musí být naprosto neškodné, zacházením a mytím se neolupovaly a nerozpouštěly. Zjišťujeme čím, a jak hračka přispívá k celkovému tělesnému rozvoji dítěte, protože správně volená hračka přispívá k pocitu spokojenosti a radosti ze hry. Kvalitou hračky je její tvar, může být funkční (míč, kostky) nebo jen zpodobňuje charakteristiku předmětu (panenka, vláček).

Položme si otázku, zda může hračka působit na vývoj negativně. Toto negativní působení se může objevit ojediněle, ovšem také se může stát trvalé, kdy rodiče obdarují malé dítě krásnými, složitými hračkami, avšak dítě si hraje po svém. Hračka je stane experimentem a často nevydrží, nakonec končí jako ozdobný předmět ve vitríně a dítě s i s ní nesmí hrát. Dochází zde k diskuzi o míře stylizace hračky, vhodnosti či nevhodnosti jejího užití. Rozhodně estetické problémy hraček je důležité řešit v úzkém spojení s věkem, potřebami dítěte, kulturou a její funkcí. Zde se můžeme zaměřit na materiál, z kterého jsou hračky vyrobeny a jehož příjemný hmatový vjem poskytuje styk s materiálem. Například

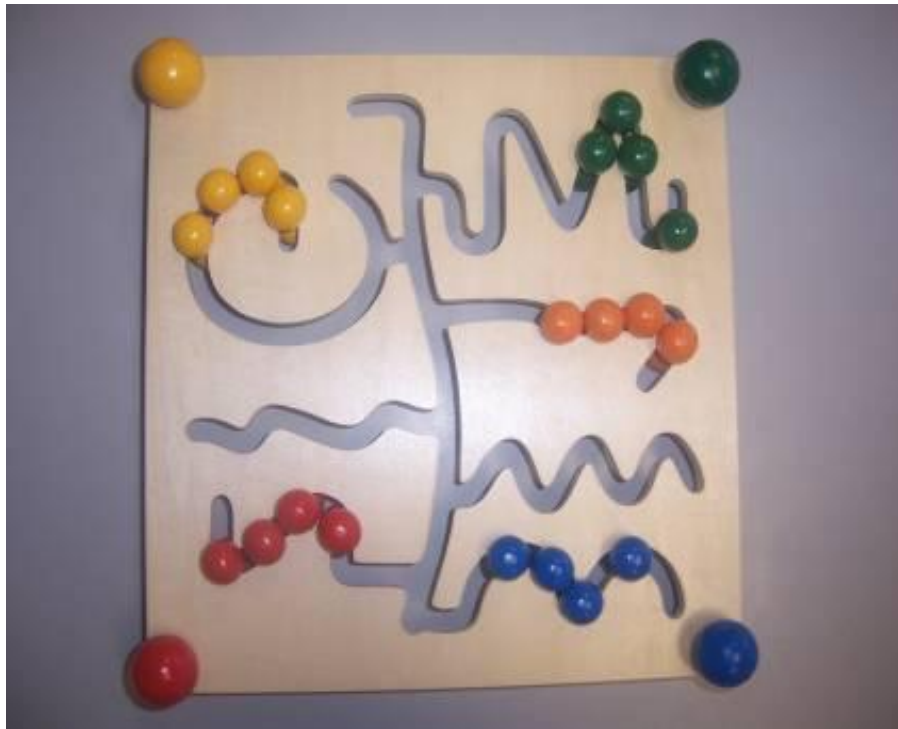
dřevo, které musí být opracováno a povrch byl hladký, rovný, zároveň vyžaduje stejnoměrný nános barvy.

Velice často se na trzích objevují hračky typu učící stroje, kdy napomáhají k sebevýchově a kladou si za cíl naučit děti, co k sobě patří (slepička-vajíčko), co kdo dělá, seznamuje s budoucí profesí (pekař-chléb). Dále se učí kombinovat, pozorovat, hledat příčinu a následek.

K rozumovému rozvoji je zapotřebí pro dítě hračka, která rozvíjí všechny potřeby dítěte, duševní funkce jako jsou představivost, paměť, vnímání a myšlení, kde vede děti k hlubšímu a dokonalejšímu poznání a s jejich pomocí se hra stane hrou. Tyto hračky nazývané námětové, jednak rozvíjí duševní funkce a zároveň přibližují svět, který je obklopuje. K nejstarším hračkám tohoto typu patří šachy, ty se hrají figurínami, které jsou vyráběny z různých materiálů, jsou mimořádně důmyslnou hrou, vyžadují značnou myšlenkovou aktivitu.

Pro děti předškolního věku jsou velmi zábavné hračky a hry konstruktivní (stavění, řezání, zatloukání, dělání vozíků), dále hlavolamné a skládací (skládání obrázců).

Obrázek č. 1: **Dřevěný hlavolam**

Zdroj: vlastní

Pro děti předškolního věku jsou velmi zábavné hračky a hry konstruktivní (stavění, řezání, zatloukání, dělání vozíků), dále hlavolamné a skládací (skládání obrázců z rozhozených kostek nebo destiček, puzzle, vymotávání drátků z dřevěné hračky), fantastické (ošetřování loutky).⁷

⁷ MIŠURCOVÁ, V. a kol., *Hra a hračka v životě dítěte.*, 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1989, ISBN 14-112-89 str. 43-75

Cíl bakalářské práce

Děti jsou velmi nápadité, jejich potenciál bychom měli rozvíjet zejména v rodině, všude tam, kde děti nejvíce tráví čas, jako je mateřská škola a později základní škola. Pro dítě je podstatná tvořivost a jejich kreativita pro snadnější uplatnění v jejich budoucím životě a přizpůsobení se novým podmínkám.

Je třeba se více zaměřit na rozvoj osobnosti dítěte, měli bychom jim více naslouchat a uspokojovat jejich potřeby. Důležitá je pochvala a ocenění, povzbuzení do další činnosti, k tomu je zapotřebí komunikace. Pro zdravý vývoj jedince je základ v rodinném kruhu a od toho se vše odvíjí, dítě více prožívá radost ze života, úspěchu, má více snahy se prosazovat, je schopno zdravého rozvoje a efektivního učení. Cílem dostatečného působení výchovy je podpořit zdravé sebevědomí dítěte a pouze dobrou výchovou jsme schopni toho docílit.

Ano, tvořivost znamená vytvářet něco nové, meze se nekladou a zvláště ne v útlém věku dítěte. Vytvářet něco nové, neobvyklé a originální je pohonný motor pro všechny nás včetně dětí. Bez tvořivosti a nápaditosti bychom nebyli schopni pojmout a vytvořit nové věci kolem nás. Názor, že tvořivostí jsou obdarováni pouze jedinci je již hudbou minulosti, není tomu tak.

Zejména pro děti předškolního věku disponují tvořivostí, jsou jen rozdíly v její úrovni. Děti mohou tvořivost rozvíjet a trénovat a nezáleží na tom, zda je někdo tvořivý méně či více. Cílenými úkoly podpoříme tvořivost u dětí mnohem více, protože osobnost dítěte se teprve vytváří, je také dokázáno, že tvořivější děti se lépe prosazují a mají vyšší sebevědomí, zvyšuje se zájem učení a má velký význam na růst chápavosti. Při tomto pomáháme a podporujeme všemi možnými způsoby a příručkami k tomu určenými.

Přizpůsobit se měnícím životním podmínkám, vyžaduje realizaci a prožívání plnohodnotného života.

Tvořivé dítě se nespokojí s obvyklým řešením, vždy hledá jiné možnosti a nápady a navíc jeho tvořivost ho zbavuje úzkosti a strachu, obav, ustrašenosti.

Mezi hlavní cíle patří a podpora tvořivého myšlení patří nehodnotit ve smyslu zkoušení např. „To není dobře“, dobrovolnost, kdy každé dítě není stejné a nezapojuje se stejnou měrou do aktivit, jako ostatní děti. Dále dopřejme dětem bezpečí, aby neměly pocit, že jsou zkoušené, nezbytným bodem je humor při

řešení úloh, nesmí docházet k zesměšnění dítěte. Pochvala navazující z potěšení ze hry a nakonec samotná hra vzbuzující zájem.

Je třeba rozvíjet zkoumání různých materiálů a vytvářet k nim vztah, využívat přírodních materiálů, zejména ze dřeva při různých tvořivých činnostech. Podpořit rozvoj manipulačních dovedností, naučit dítě sebeobslužným dovednostem.

Tyto cíle jsou specifické:

- rozvoj pohybových dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky
- rozvoj a užívání všech smyslů
- rozvoj fyzické a psychické zdatnosti
- osvojení si praktických dovedností přiměřeného věku⁸

Rozvoj pohybových dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky

Úkolem rodiny je rozvíjet pohybové dovednosti dítěte, podporovat jeho pohybovou aktivitu. Mohlo by dojít k opožděnému vývoji. Díky pohybu dítě vniká hlouběji do okolního prostředí. Důležité cviky na rozvoj hrubé motoriky a pro celkovou zdatnost dítěte je, skok, lezení, patří sem i hudební výchova, kdy dítě spontánně reaguje na rytmus hudby. Nejdůležitější pro pedagogické hodnocení je jemná motorika. Dítě postupně se učí uchopit předměty. Od jednoho roku je schopno držet předmět ukazováčkem a palcem „pinzetový úchop“. Ve druhém roku svého života dítě staví kostky, každou rukou vykonává jiný pohyb. Jedna ruka provádí vlastní činnost, je vedoucí končetinou, naproti tomu druhá ruka jen pomáhá. Po třetím roce dítě staví z kostek hrady a věže. Pátý a šestý rok se zaměřuje na správné držení tužky, pastelky. Míra obratnosti ruky, jak umí hodit míčem, souhra ruky a očí.

⁸ FICHOVÁ, K., SZOBIOVÁ, E. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí*. Praha: Portál, s. r. o., 2007, ISBN 978- 80-7367-323-9, str. 5

Rozvoj fyzické a psychické zdatnosti

Velmi záleží, v jakém prostředí dítě vyrůstá. Pro rozvoj fyzické zdatnosti je třeba se zaměřit na pohybový rozvoj a zdravotní prevenci dítěte, přiměřené otužování pravidelným a dostatečným pohybem venku, koupáním a sprchováním. Patří sem správný růst a somatický, funkční vývoj dítěte. Správné držení těla, ke kterému přispívají základní pohybové dovednosti, chůze, běh, lezení předplavecká průprava, lyžování a sáňkování. Psychický rozvoj dítěte je nemálo závislý na rodině, na sociálním prostředí. Umožňuje mu prožívat pocit jistoty, lásky, přichylnost k blízkým členům rodiny. Tyto vlivy jsou nezbytně důležité pro optimální a příznivý vývoj dítěte.

Osvojení si praktických dovedností přiměřeného věku

Opakované pracovní činnosti mají velký vliv na optimální vývoj a osvojení si praktických činností dítěte. Souvisí se samoobsluhou přiměřeně věku a již kolem osmnáctého měsíce dítě dovede samostatně jíst a pít. Záleží velmi na vzorech dospělých a na jejich výchovném vedení a ne jen na vývoji fyziologických funkcí dítěte.⁹

⁹ MONTANOVÁ, L., *Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí*. Brno: 2000, 98. publikace, ISBN 80-85931-86-9, str. 35-43

1 Historie hraček

Motto: „ Hra je cestou dětí k poznání světa, v kterém žijí a který jsou povolány změnit.“

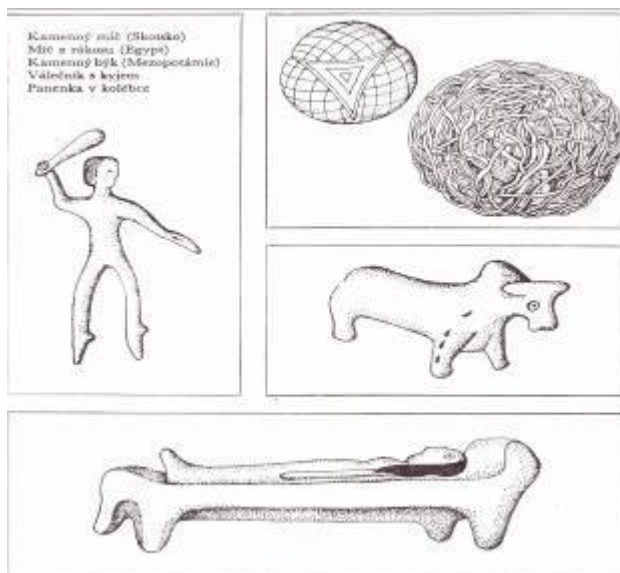
M. Gorkij

Hračka se v naší lidské společnosti vyskytuje od vzniku dějin a předmětem teoretických úvah. Nacházíme doklady o hračkách díky archeologickým vykopávkám a díky literárních památek. Po tisíciletí je uznávána její důležitost, je ovlivněna vývojem kulturního prostředí. Jakým směrem a nástrojem výchovy generací po celém světě nás vede k zamyšlení, jakým směrem se ubíral její vývoj. Můžeme se také zamyslet, co se na hračkách měnilo a u čeho zůstala trvalá hodnota.

Každá společenská soustava měla své zvláštní požadavky na hračky, důkazem je, že hračky existovaly již u prvotních národů.

Dějiny hraček jsou zároveň dějinami kultury, provázejí růst dítěte od počátku lidstva.¹⁰

Obrázek č.2 – Dřevěnné a kamenné hračky (Egypt, Skotsko, Mezopotámie)

¹⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. vyd., Praha: Portál, s. r. o., 2006, ISBN, 80-7367-124, str. 23

Zdroj: MIŠURCOVÁ, V. a kol., *Hra a hračka v životě dítěte*, 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1989, ISBN 14-112-89 str. 13

1.1 Pravěk

Již v pravěku se objevují jedny z prvních hraček, kdy se zachovaly hračky pouze z pálené hlíny, toto období se datuje zhruba asi před 7000 lety. Tyto hračky nepodléhaly tolik zkáze času. Zajisté existovaly také hračky z jiných materiálů, jako např. ze dřeva, jež se využívá do dnešního dne. Pravěký člověk byl na svou dobu docela zručný a vtiskl nádech podoby současných hraček. Ve vývoji a linii hraček ze dřeva jsou mezery, vzhledem ke dřevu – živoucí materiál. Dřevo rychle odumírá a pro doložení důkazů nám chybí věcné doklady a to až někdy ve velkém historickém rozsahu.¹¹

1.2 Starověk

Ve starověkém Egyptě byly nalezeny archeologické nálezy: míč z papyru, dřevěný krokodýl, hliněné figurky. Tyto figurky mohly sloužit jako panenky, ale i jako kultovní předměty té doby. Hračky byly ukládány do hrobu k mrtvému a zachovaly se současně s mumii, jako např. kožené míče, loutky zobrazující sluhu nebo pána, který bije otroka. Hračky z Persie a Sýrie byly velmi podobné ve své podstatě. Egyptské hračky jsou první hračky s pracovními náměty a jsou zvláště významné tím, že odrážejí historické epochy společenské poměry mnohem více, než kterékoliv jiné země. Zachovány jsou doklady z dob starého Řecka, hračky jako vozíky pro chlapce, koníci, bojovníci, cínový vojáček ba i trojský kůň. Pro děvčata to byly panenky z různých materiálů textilu, hlíny, dřeva, slonoviny a stříbra.

Antická kultura byla rozmanitá ve výrobě hraček a v množství, byla předobrazem dnešních hraček pro děti. Hračky byly značně spojené náboženstvím a kultem bohů. Známe je z kresebných, rukopisných a plastických památek nebo keramických váz.

Často zobrazované na antických mísách byly panenky, které se nám nezachovaly a taktéž se nezachovaly stavebnice. Sám Platón doporučoval

¹¹ TITĚRA, D. a kol., *Hračky a konstrukce*. Praha, nakladatelství technické literatury, 1963, ISBN 04-831-62, str. 11-15

budoucím architektům osvojení základů stavitelského umění v raném mládí za pomoci stavebnice.¹²

1.3 Středověk

Období středověku věnovalo hračkám málo pozornosti. Výchova dítěte byla na nízké úrovni, ale přesto hračka existovala jako národní projev.

Významní řeční filozofové Platón a Aristoteles vyjádřili myšlenku o funkci hry a hračky v lidském životě, doporučily, aby se děti učily čist hravým způsobem. Hračkou jim měly být písmenka ze dřeva a slonoviny.

Objevuje se zde hračka ze skla a do v době románské. Jsou zde zachovány hračky keramické např. hrníčky, panenky, chrastítka v podobě ptáčků, trubky. S velkým uměleckým citem mistři tehdejší doby vytvářeli koníčky, panenky z pálené hlíny, trumpety řezané z kosti. Rozmanitější hračky se zachovaly ze 14. a 15. století.

Ke konci 16. století nastává největší rozmach ve výrobě hraček, pozornost je zaměřena k hračkám, kdy produktem je houpací kůň a loutkové divadlo.¹³

1.4 Novověk

Luxusní hračka zvaná „Puppenhaus“ představovala kompletně zařízený dům pro panenky. Hračky byla určena spíše pro děti z vyšších vrstev a byla určena pro obdiv než pro hraní. Nelze této hračce upřít velký význam k historickému dokladu o životě vyšších společensky postavených tříd. Rozdíly mezi loutkovými domy byly znát dle vybavenosti. Holandský dům pro panenky znázorňoval byt zámožného obchodníka, anglický dům byl střízlivý a strohý,

¹² TITĚRA, D. a kol., *Hračky a konstrukce*. Praha, nakladatelství technické literatury, 1963, ISBN 04-831-62, str. 11-15

¹³ TITĚRA, D. a kol., *Hračky a konstrukce*. Praha, nakladatelství technické literatury, 1963, ISBN 04-831-62, str. 11-15

naproti tomu dům z Itálie připomínal kopii šlechtického paláce. Rousseau se postavil proti loutkovým domečkům a podobným hračkám. Považoval je za nesmyslné a škodlivé. Dům pro panenky byl konečným uměním hračkářské dovednosti.

Zajímavý vývoj prodělává panenka, kdysi sloužila i pro hochy na hraní, původně měla hlavičku ze dřeva, následně z vosku, alabastru, papírové hmoty. V 19. století má panenka hlavičku z porcelánu a je výhradně hračkou pro děvčata. Technické ustrojení se u této hračky změnilo minimálně, stává se předmětem sběratelské vášně a dosahuje svého vrcholu.

Do popředí jdou mechanické hračky, získávají více pozornosti. Z malé pohyblivé hračky je hotový technický zázrak.

Zajímavý rozmach prodělala hračka v podobě olověného vojáčka, jejíž původ sahá až do římské kultury. Byla to nelevnější a nejrozšířenější hračka v Německu, postupem doby, se olověný vojáček stává součástí podívané a v období *biedermeieru* nahrazuje olovo těstovina. Vojáček se stává dekorativní předmětem.

Vzniká hračka lidová jako reakce třídního rozdílu společnosti. Klasickou lidovou hračkou byla dřevěná hračka, ta se uchovávala lépe než hračky z pomalované hlíny, keramiky nebo těstovin. Nese všechny charakteristické znaky a umělecké cítění kultury lidu. Hlavní typy nejsou příliš rozmanité, vnitřně jsou však bohatě rozrůzněné podle oblastí. Koníčky, vozíčky, nábytek, panenky, vojáčky a mnoho dalších rozeznáváme několik výrobních středisek, ze kterých se hračka šířila. Přinášela obživu trhovým prodáváním a radost dětem. Dodnes jsou tyto hračky nevyčerpatelným zdrojem pro rozvoj hračkářské tvorby i prestiže byly vyráběné nejprimitivnějšími technickými prostředky.¹⁴

¹⁴ TITĚRA, D. a kol., *Hračky a konstrukce*. Praha, nakladatelství technické literatury, 1963, ISBN 04-831-62, str. 11-15

Obrázek č. 3: Dřevěný povoz s koníky, Dřevěné nářadí, Panenky

Zdroj: Vlastní

1.5 20. století

Na počátku 20. století kromě lidových dřevěných hraček začala průmyslová výroba. Hračky byly komerčně poměrně úspěšné.

Ve 20. století se zintenzivňuje zájem o hračky, století je nazýváno stoletím dítěte, mění se životní prostředí a nároky na člověka. V celém kulturním světě stoupá význam hračky jako součást hmotného prostředí. Omezuje se styk s přírodou a svět, v němž žijeme, se stává světem umělým. Hračka má nahrazovat a omezovat styk s přírodou, že se hračka podílí na utváření osobnosti dítěte.

Vše sebou přináší postupující civilizace a stoupající nároky na člověka. Prostřednictvím hraček ovlivňuje naše společnost výchovu dětí, je předmětem studia různých věd (psychologie, pedagogiky, fyziologie, sociologie atd.).

V současné době pod vlivem prolínání kultur se uplatňují hračky cizích národů. Plní také funkci „vyslanců mezi národy“. Často jsou exportovány ze vzdálených zemí. Zájem je o ně veliký jak pro zajímavé zpracování, tak pro jejich cenovou přístupnost. Skutečností je, že nesporným kladem průmyslové výroby zůstává pokrytí širokého okruhu spotřebitelů, sériově vyráběné hračky jsou technicky dokonalejší než u domácí či řemeslné výroby, avšak existuje zde nebezpečí.

Nebezpečí spočívá uniformitě průmyslově vyráběných hraček, dítě ztrácí o hračku zájem, může ji odmítat. Individualita dítěte je potlačena. Výrobci má hračka přinést maximální zisk, je brána především jako zboží bez ohledu na ostatní důsledky.

Hračka je organickou součástí naší společnosti, její kvalita je ovlivňována stále více řadou hledisek kulturně politických, bezpečnostních, ekonomických.¹⁵

1.6 Dřevěná hračka

Jak již bylo zmíněno, původ dřevěné hračky spadá až do antických dob v podobě panenek v Egyptě vyřezávaných krokodýlů.

V polovině 18. století vzniká dřevěná, průmyslově vyráběná hračka. Čerpá z hračky lidové jak tvarem i námětem. Ve výrobě dřevěných hraček došlo k zdokonalování výrobních prostředků k jejich částečné automatizaci. Až na některé výjimky se při výrobě dřevěných hraček používá dřevo obrábějících strojů. Dřevo bylo a zůstává hlavní surovinou hračkářské výroby. Přehled o hlavních druzích dřevěné hračky můžeme stručně shrnout.

Dřevěné hračky ploché a soustružené jsou oblíbené u dětí předškolního věku.

Z didaktických hraček, které jsou určené pro malé děti a děti předškolního věku jsou terčové pyramidy, lze z nich přestavováním vytvořit barevné a tvarové obměny. Patří sem i pyramidy se základními geometrickými tvary, krychle zasouvacích pyramid zaujme dětskou obraznost.

Skupina hraček „dopravní prostředky“, kde jako nejpočetnější skupinu můžeme uvést osobní a nákladní auta. Od nejmenších miniaturních autíček až po velká nákladní auta. Dítě může převážet různý náklad např. dřevěné kostky, písek atd. Javorové řezivo je nejčastěji používané na tento typ hraček, dále v menší míře bukové dřevo. V rozmanitém provedení od nejjednodušších až po složité modely pro hry do vody slouží dětem parníky, lodičky, plachetní lodě. Velmi

¹⁵ TITĚRA, D. a kol., *Hračky a konstrukce*. Praha, nakladatelství technické literatury, 1963, ISBN 04-831-62, str. 11-15

oblíbené u dětí jsou kubusové skládanky jejichž náměty jsou pohádkové, obrázky domácích i exotických zvířat, dopravní prostředky, ale kladou značné požadavky na výtvarné zpracování polepů.

Ploché skládanky a stavebnice se lakují a barevně leští, jsou vyráběné v původní barvě dřeva. Mezi dětmi mají velký úspěch, umožňují rozvíjet dětskou fantazii, již od prvních let, kdy dítě poznává tvar a barvu. Klade se důraz na to, aby se při navrhování těchto hraček používalo srozumitelných tvarů pro dítě. Nejrozšířenějšími plochými skládankami jsou parketové mozaiky a jsou výbornou zaměstnávající hračkou.¹⁶

¹⁶ TITĚRA, D. a kol., *Hračky a konstrukce*. Praha, nakladatelství technické literatury, 1963, ISBN 04-831-62, str. 11-15

2 Klasifikace hraček

Přihlížíme k časovému období a zařazujeme podle kritéria, kdy byly jednotlivé hračky vyrobeny, to znamená, že hračky dělíme na pravěké hračky, antické hračky, středověké hračky, novověké hračky a to vše dle časového období.

Termíny středověk a novověk se časově nekryjí a tento přelom je velmi nestandardně užíván mezi těmito obdobími u hraček a jejich užití.

Hračky dělíme také na průmyslově vyrobené, hračky etnické a amatérské. Do tohoto dělení jsou uvedeny hračky, kdy už výroba hraček byla více rozšířena, v prvních továrnách, v manufakturách. Druhové skupiny, které sem spadají, jsou např. panenky, plechové hračky, medvídci, domečky pro panenky, cínoví vojáci.

V jednotlivých druhových skupinách dělíme dále hračky podle materiálů použitých k jejich výrobě a dále podle výrobců.¹⁷

Avšak hlavními hledisky pro posuzování hraček jsou hlediska:

- ideová a pedagogická
- hygienické
- výtvarné a estetické
- technologické
- ekonomické

Ideová a pedagogická hlediska

Nelze říci, zda jedno hledisko je důležitější než druhé. Všechna hlediska jsou závažná a poukazují na to, že každá hračka je dobrá, která splňuje požadavky, nároky podle svého charakteru. Z hlediska ideového a pedagogického nevyhovují hračky z vojenského prostředí. Tato hračka musí mít výchovné zaměření a dětem vštěpuje myšlenku mírového soužití mezi národy. Tématikou života v letních táborech v různých kroužcích je správným příkladem hračka zaměřená pedagogickým směrem.

¹⁷ KNÁPEK Z., TITĚRA D., *Rukověť sběratele hraček*. 1. vydání., Olomouc, 2002, ISBN 80-85839-74-1. str. 14-17

Hygienická hlediska

Z hlediska hygienického např. taková stavebnice, u které je použito více druhů materiálů, jako třeba textilu, drátu, není přijatelná hlavně ze zdravotního hlediska. Nedostatky projevující se nedostatečným opracováním povrchu, špatným obroušením hran, vyčnívající hřebíky a šrouby a nakonec nedostatečná trvanlivost barev a laků jsou zcela nežádoucí. Dokonce i hračka s hladkým omyvatelným povrchem, vypracovaná z dokonalého, nezávadného materiálu, může být na závadu stejným způsobem. Nevyhovuje tvarově, její ostré výčnělky a hroty jsou nebezpečné a dítě se může snadno poranit.

S estetického hlediska se klade důraz na tvar a barevnost hračky, výtvarné vyjádření, souvislost s výtvarnou kulturou a také slohovost. Výtvarná kultura dětské knihy je velmi vyspělá a vychovává k estetickému citění, proto i hračka musí mít tento význam.

Technologické a ekonomické hledisko

Hodnocení z hlediska technologie výroby je velmi závažné hodnocení, jde o hromadnou výrobu kulturně politického dosahu. Měřítkem a hodnocením je nový prototyp určité výroby a z hlediska ekonomie výroby a materiálu.

Určité třídění a rozdělení hraček provádíme na základě pochopení rozsáhlého materiálu obklopující dětský svět a tím si lépe uvědomíme bohatství dětského inventáře.

2.1 Klasifikace hraček dle věku dítěte

- kojenci a batolata – do 1. roku
- mladší předškolní věk – od 1. roku do 3. roku
- starší předškolní věk – od 4. do 6. roku
- školní věk – od 7. do 10. roku
- děti nad 10 let

Kojenci a batolata do 1. roku

Snadná omývatelnost a oblé tvary, co nejmenší váha to jsou základní vlastnosti pro splnění požadavku pro kojence a batolata pro jejich bezpečnost a pohodovou hru. Avšak velmi často se nedodrží. Pro tento věk je důležitá snadnost uchopení hračky, ovládnutí dětskou rukou. Barvy musí být pestré v kombinaci základních tónů, bílé, žluté, červené, modré. Zvlášť povrchová úprava je náročná, musí být co nejhladší, aby se zadržovalo co nejméně prachu a nečistot pro snadné omývání. Konstruktivní pevnost a soudržnost dílů hračky je dalším nebezpečím pro dítě tohoto věku. U drobných součástí hrozí jejich spolknutí nebo poranění. Chrástítka z různých materiálů, měkké hračky z pryže a pískátka jsou nejtypičtějším hračkami.

Mladší děti předškolního věku od 1. roku do 3. roku

V mladším předškolním věku děti pozorují činnosti dospělých, snaží se je napodobovat a k tomu potřebují různé hračky, nejlépe takové, kde dítě uplatní svou fantazii a zvládne technickou stránku. Hračky by měly svou variabilitou umožňovat neustálé proměny a zvyšovat zájem dítěte ke hře. V žádném případě nejsou vhodné hračky náročně mechanické, ty zatlačují do pasivity, dítě jim nerozumí a odkazuje je na pomoc dospělých. Typické hračky této skupiny jsou všechny pohyblivé hračky ze dřeva, plastických hmot, zvukové a hudební hračky, jednoduchá autíčka, pyramidy, skládací kostky, jednoduchá zvířátka, panenky a míče. Všechny tyto hračky jsou jednoduše řešeny.

Motto: *Hra je cestou dětí k poznání světa, v kterém žijí a který jsou povolány změnit.*

M. Gorkij

Starší děti předškolního věku od 4. roku do 6. roku

Je to období nejintenzivnějšího hraní, kdy dítě se naučilo hrát si. Jeho poznávání světa je tak bohaté, že si dovede vytvořit určité prostředí pomocí vhodných hraček. Těmto hračkám a hrám odborníci říkají období námětové. Hra na závozníky, výpravčí, lékaře, zemědělce, prodavače, učitele, rodiče, osvojuje dítěti chování představované osoby. Děti si cvičí paměť, slovní zásobu, vzpomíná co určitý pracovník vykonává a říká. Cvičí si zároveň svou vůli a v neposlední řadě opět zdokonaluje svou fantazii. Objevují se první dovednosti ve zručnosti při hrách se stavebnicemi a pyramidami.

Správné hračky pro tento věk jsou hlavně konstruované hračky, jako náročnější stavebnice a skládanky, pyramidy, sestavovací soubory nábytku, mozaiky, vybavení do kuchyňky, různé druhy strojů, traktory, jeřáby, buldozery a jiné.

Hračky dítěte školního věku od 7. roku do 10. roku

Zde jsou hračky, které mají účinně napomáhat ve výuce školy, a zároveň pomůckou opakuje celé slova a tím si prohlubuje znalost látky ve škole. Je tu snaha vytvářet něco nového, opravdového a skutečného, prospěšného. Prvkem je vědomá, záměrná činnost dítěte. V této skupině vše zahrnují hračky z období předškolního věku od 4. roků do 6. roku jen jsou mnohem více rozmnožené o náročnější stavebnice z plastických hmot, dřeva, kovu, počítadla, omalovánky vystřihovánky, skládanky, kreslicí a malířské soubory, mechanické hračky, skříňky s nástroji apod.

Hračky dítěte nad 10 let

Nejnáročnější a často velmi opomíjená poslední skupina hraček, dítě se začíná zaměřovat a zúčastňovat práce a života dospělých, postupně mění v práci zaměřenou na konkrétní pomoc a vytváření skutečných věcí. Náročné polytechnické soupravy, modelářské stavebnice, soupravy nástrojů a náročné mechanické hračky jsou nejosvědčenějšími pomůckami tohoto věku. Protože každé dítě pracuje jinak, jinak reaguje na hračky a pomůcky nelze vypracovat a poukázat na přesný recept na výchovu hračkou. Nemůžeme předbíhat a zařazovat striktně dle věkové hranice jako všeobecnou formuli.¹⁸

2.2 Klasifikace dle funkce hraček

- estetická funkce
- hygienické a bezpečnostní funkce
- výchovné funkce
- sociální funkce

Estetická funkce

Oblíbeností u dětí předškolního věku je barva a tvar, zároveň je to velmi důležitým kritériem pro výběr a její oblíbenost. Sledujeme jakousi existenci určitých estetických kategorií. Nejprve nastupuje zájem o barevnou a tvarovou kombinaci, později je pozornost zaměřena na zpracování složitějšího charakteru. Protože hračka vymezuje fantazii dítěte, dochází k barevné blízkosti k reálnému vzoru až v pozdějším věku. Je-li hračka deformovaná, poškozená, dítě o ni ztrácí

¹⁸ TITĚRA, D. a kol., *Hračky a konstrukce*. Praha, nakladatelství technické literatury, 1963, ISBN 04-831-62, str. 11-15

zájem, kdežto u poškozené hračky z hlediska funkčnosti, dítě toleruje a nenachází zájem o hru.

Hygienické a bezpečnostní funkce

Bezpečnost hračky je na prvním místě. Hračka musí odpovídat normám (směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2009/48/ES o bezpečnosti hraček – definice, povinnosti výrobců, dovozců, oznamované subjekty) nesmí mít ostré hroty a hrany, zajišťuje bezpečnost jak dítěti, tak jeho spoluhráči. Musí být hygienicky nezávadná, snadno omyvatelná, odolná vůči infekci. Materiál hračky je protialergický, netříděný, zdraví neškodný. Barva se nesmí olupovat nebo uvolňovat při čištění, omývání hračky.

Výchovné funkce

V případě, kdy dítě nedostane vhodnou hračku, může být narušen jeho vývoj. Má-li hračka pro dítě vývojový, cvičný nebo podnětový smysl, učí ho k něčemu novému, dělá mu radost a přispívá k tělesnému i psychickému vývoji, je výchovný smysl hračky zcela naplněn.

Sociální funkce

Hru nemůžeme považovat za chování izolovaného subjektu. Slouží jako prostředek pro rozvoj mezilidských vztahů a je chápána jako výrobek vytvořený společensko-kulturními podmínkami. O co kladnější vztah dítěte a blízkou osobou je, o to dítě má vřelejší vztah k darované hračce.

3 Motorický vývoj

O schopnosti dítěte se pohybovat a zároveň ovládat různé části těla nám vypovídá motorický vývoj, který je založen dědičně a je ovlivňován prostředím ve kterém dítě vyrůstá, podobně, jak je tomu u psychického vývoje. Správný vývoj neboli postup motorického vývoje závisí na mnoha aspektech a to na zdravém nervovém systému, na zralosti mozku, smyslovém vnímání a na příležitostech k procvičení motoriky

Motorický vývoj dle A. Gesela je řízen třemi principy:

- Cefalokaudální
- Proximodistální
- Ulnoradiální

Cefalokaudální

Dítě ovládá tělo postupně od hlavy k patě, jeho ovládání postupuje stejně jako somatický růst, kdy dítě zvedá aktivně hlavičku. Později v pasivním sedu dochází k vyrovnávání krční páteře, následně bederní páteře, lezení po kolenou a finální postavení na chodidla.

Proximodistální

Jde zde o posun od centra těla k periférii, kdy horní i dolní končetiny se začínají aktivně pohybovat v ramenních a kyčelních kloubech. Přejíždějí k zápěstí, na prsty a na chodidla.

Ulnoradiální

Posun od malíčkové strany dlaně k palcové. Při aktivním úchopu mezi palec a ukazováček.

Vývoj motoriky posuzujeme:

1. hrubou motoriku
2. jemnou motoriku
3. sociální vývoj
4. jazykový vývoj

3.1 Motorický vývoj dítěte předškolního věku

Diagnostikování tělesného vývoje dítěte i celý jeho životní režim zahrnuje pohybovou i zdravotní úroveň. Rodina i vychovatelé jsou zaměřeni na pohybový rozvoj, měli by vytvářet u dítěte zájem o motoriku. Zabezpečují jeho tělesnou zdatnost a pohybovou výkonnost.

3.1.1 Hrubá motorika

V předškolním věku u dítěte dochází k harmonizaci celkové pohyblivosti, zdokonaluje se a roste kvalita pohybové koordinace. Dítě dokáže velmi dobře napodobovat, vykonávat sportovní aktivity, má hbitější pohyby, dítě je přesnější. Mezi třetím až šestým rokem souvisí celkový motorický vývoj s celkovou aktivitou dítěte a její podporou v rodině. Získává cílené pohybové dovednosti, tím, že se učí lyžovat, plavat, jezdit na kole. Dítěti musí být nabídnuty vhodné podnětné podmínky, dále různé příležitosti pro rozvoj hrubé motoriky. Rychlý pohyb je fascinuje a zároveň láká. Ve třech letech dokáže jezdit na tříkolce, později je to koloběžka. Nakonec v šesti letech spousta dětí dokáže slušně jezdit na kole. Pohyb je bytostnou potřebou pro každé dítě. Pohyb musíme organizovat a částečně zachovat prvky hravosti. Dítě pohybově nadané se snaží samo uplatnit ve sportovních aktivitách, jako jsou míčové hry, bruslení či lyžování. Je dobré s dětmi provádět cviky ve vodě. Voda uvolňuje a napomáhá k lepší koordinaci těla.

3.1.2 Jemná motorika

Složitost mozkových pochodů a síla nervových procesů, upravujících rovnováhu mezi podrážděním a útlumem se pozoruhodně zvětšuje a tento pokrok má vliv na výběr podnětů i na jeho výkonnost samotným dítětem. K větší motorické individuaci dochází již u čtyřletého dítěte. Ubývá celkových tělesných pohybů a více se uplatňuje drobnější svalstvo, kdy se končetiny osamostatňují od pohybů celého těla. Přispívá k tomu také větší pohyblivost kloubů a motorika je celkově puvabnější a souladnější.

Po třetím roce dítě při hodu míčem využívá celého těla. Ve čtyřech letech dospívá k individuaci ruky a míč vyhazuje se zdviženou paží, avšak ještě stále používá nadbytečných pohybů, např. při vystřihování, pohybuje jazykem nebo špulí rty. Dítě si stále ještě neuvědomuje, co je ruka pravá a levá. Dominance jednoho z párových údů je mnohem zřetelnější. Ve čtyřech letech si dítě umí samo zapnout kabátek, naproti tomu zavázat tkaničky u bot mu stále činí potíže. Při stolování bez velkých potíží užívá příboru a také řemeslníčí s nástroji, které má po ruce např. stříhání dle vzoru, sázení rostlinek, rytí rýčem, zatloukání hřebíčků pod dozorem dospělého. V tomto období jsou tyto činnosti ještě neúčelné, nicméně se tu hra blíží k práci.

U pětiletého dítěte můžeme vidět, že velmi rychle pokročí v samoobsluze. Umí se samo ustrojít, myje si ruce i obličej mýdlem a žíňkou. Při oblékání kabátu ještě mívá problémy s knoflíky a při obouvání nedovede zpravidla zavázat tkaničku. Klička při šněrování je pro něj ještě příliš složitá.

V šesti letech dítě nepotřebuje v hlavních svých potřebách žádné pomoci, pokud je tedy k tomu vedeno. Samo se nají, oblékne, vyčistí si zuby kartáčkem, obleče si kabát a zaváže tkaničky.¹⁹

Zkoumání jemné motoriky u předškolního dítěte, tzn. koordinace a zručnosti rukou, paží, je důležité na tom, zda přináší dítěti radost, jestli dítě tuto činnost vykonává s chutí a potřebnou aktivitou. Zaměření je zejména na jemnou motoriku rukou, jakým způsobem uchopuje předměty – s palcem v opozici, bez použití palce, jak drží kostky, tužky. Dovede použít lžičku či celý příbor, řeže nožem

¹⁹ PŘÍHODA, V., *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: 1977, vyd. 4, ISBN 14-610-77, str. 197-198

a ovládá kartáček na zuby. Patří sem také souhra ruky a očí, dále míra obratnosti obou rukou. Sledujeme, jak si dítě hraje s jednotlivými stavebnicemi přiměřeného věku. Dítě si může hračky prohlížet, experimentovat či různě manipulovat, ale také stavět dle předlohy. O kvalitě drobných pohybů rukou a dovedností nám napovídají dětské kresby a malování, Mezi další činnosti řadíme modelování, stříhání, nalepování. V kresbě se objevuje senzomotorika.²⁰

Ani nepostřehneme, že dítě překračuje hranice lidstva, protože vývoj jeho pohybové soustavy a souhra pohybových orgánů je již tak daleko, že dítě užívá nástrojů.

S vývojem jemné motoriky je úzce spojen rozvoj kresby, ve které děti ztvárňují svůj svět svými bezprostředními myšlenkami. Většinou ve čtvrtém roce kreslí více méně schématicky. Pokud kreslí lidskou postavu, znázorní na ní především obličej – ten je pro ně nejpodstatnější částí těla. Postupně dokreslují oči, pusa, nos až později přidávají nohy, ruce.²¹

Je zde zřejmý sklon k vertikálním pohybům a vertikálnímu uchopování předmětů, kdy např. čtyřleté dítě bere kostky do ruky shora, kdežto v pátém roce je bere úhlopříčně. Pro dítě je tato změna velmi důležitá pro jeho manipulaci s předmětem.

Při kresbě kříže, můžeme zaznamenat, že čtyřleté dítě kříž nakreslí, dokáže nakreslit vodorovnou úsečku přes kolmou. Ale protože šikmý pohyb ruky je mu příliš obtížný, nezvládne nakreslit kosočtverec. Dle Bineta jen polovina dětí v šesti letech napodobí kosočtverec s přijatelným tvarem a přijatelnou přesností. Již ve čtyřech letech se zdokonaluje krouživý pohyb, dítě kreslí kruh uzavřenější (trup, hlava). Kruh kreslí ve směru hodinových ručiček zprava doleva, v tomto věku je dítě ještě nemotorné a dělá nadbytečné úkony, jemnější pohybové koordinace se vyvíjejí zvolna. Větší hybná koordinace a větší zručnost se projevuje v pátém roce dítěte, kdy pozorujeme např. uchopování tužky a její užívání, navlékání korálků atd.²²

²⁰ MONTANOVÁ, L., *Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí*. Brno: 2000, 98. publikace, ISBN 80-85931-86-9, str. 53 - 59

²¹ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M., *Radosti a strasti – Předškolní věk Mladší školní věk. Starší školní věk*, vyd., H+H, Jinočany, 1. vydání, ISBN 80-86022-21-8, str. 0-11

²² PŘÍHODA, V., *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: 1977, vyd. 4, ISBN 14-610-77, str. 197-198

3.1.3 Dovednosti dítěte předškolního věku

„A přece si spolu vydržíme hrát celé hodiny na kupce: krámek plný zboží, střípků, kaménků a pecek nikdy nedokážu vykoupit, a peněz mám k neutracení, platím velkými křenovými listy, na něž mi Mařka vrací drobné – lístky z jetelíčku.“

František Hrubín : U stolu

Přirozený základ dětského světa je tvořen kreslením, malováním, zpracováním plastelíny, sestavováním stavebnic. Avšak nejsou to zcela jediné techniky, jsou tu i jiné, které dovolí postupovat s větší uvážeností, hravostí, dovolí lépe postupovat rozvíjet fantazii. Děti rády vytrhávají z potištěného či barevného papíru tvary, tyto charakteristické tvary mohou použít v celku na oblak, střechu domu atd. Není zde důležitá přesnost tvarů, protože ty dítě může dokreslit, ale důležitý je záměr dítěte vytvořit něco zajímavého. Při práci s lepidlem se menší děti většinou ušpiní a posléze potřebují pomoc rodiče nebo učitele, naopak starší děti sklízí větší úspěch, s lepidlem dokážou lépe nakládat. Zbytečná jsou syntetická lepidla, proto se doporučuje lepení moulou, arabskou gumou a škrobem. Ne vždy přilepený tvar drží jak má, někdy tento přilepený tvar vlaje, jindy se útržky překrývají přes sebe.

Kladení v ploše je pro děti jedno z nejzajímavějších zpracování, protože využívají mnoho zajímavých materiálů a předmětů. Lze použít dřevo, kameny, úlomky věcí, kousky papíru, částičky přírodních tvarů, úlomky věcí. Nejrůznější techniky otisků

A prútisků mají děti rády při využití brambor, který seřízneme a vydlabeme do něj razítko. Tiskneme hustou vodovou barvou na textilie, papír. A co takové pomalování kamenů, přírodních předmětů, sádrových odlitků nebo keramických nádob. Dětské tvořivosti nejsou kladeny meze.²³

²³ UŽDIL, J. Čáry, klikyháky, paňáci a auta. 5. vyd., Praha: Portál, s.r.o., 2002, ISBN 14-583-80, str. 114

Dítě si rádo hraje se stavebnicí, kostky jsou samy o sobě vynikající hračkou a pro předškolní dítě není problém napodobovat skutečnost se stavbou garáže pro auta, domu, zahrady, nemocnici, či školu. Kladením kostek na sebe mu umožňuje sestavit dokonalejší stavbu. Předškolní dítě se nespokojí s jednoduchou předlohou, zdokonaluje svůj výtvar, pracuje podle plánu, své stavby různě zdobí. Pracuje se stavebnicemi, které jsou doplněny barevnými tyčinkami, plošnými barevnými mozaikami. Rozstříhané obrázky, nalepené na lepence nebo kostkách zaujmou jeho pozornost a učí ho sestavovat celý obrázek. Vhodná stavebnice u předškolního dítěte je ideální pomůckou pro jeho rozvoj jemné motoriky a zároveň pro rozvoj jeho tvořivosti a fantazie.²⁴

3.1.4 Význam hry a hračky

Mami, tati, hrajte si se mnou – hrajete si pořád sami! Je to věta, kterou slyší většina rodičů od svých ratolestí, ale je v tom hluboká pravda, protože hra je pro dítě to samé, co pro dospělého práce, je to naprosto převažující činnost v dětském věku. Ve hře dítě poznává svět, zažívá příjemné a citové ladění. Rozvíjí myšlení a tvořivou fantazii. Význam hry dítěte a zapojení rodičů do této činnosti přináší dítěti spoustu zážitků spojených s citovým laděním. Je to jakési spojení členů rodiny, spolupráce a souhra.

Vyprávěním pohádek podporujeme u dětí fantazii pro další hry na paní doktorku, na Červenou Karkulku, na princezny atd. Pro děti není problém si vymyslet dlouhé příběhy nebo seriály, v nichž vystupují jako hrdinové a využijí k tomu svého kamaráda. Předškolaček má rozmanitý výběr ve hrách, dovede si dokonce vymyslet jakéhosi zdánlivého, pohádkového kamaráda. Kamaráda vodí třeba za ruce, povídá s i s ním, ukládá ho do postýlky, zde se projevuje velmi živá fantazie dítěte.²⁵

²⁴ ELMANOVÁ, O., *Dítě a hračka*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964, ISBN 14-010-64, str. 87-88

²⁵ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M., *Radosti a strasti – Předškolní věk Mladší školní věk, Starší školní věk*. vyd., H+H, Jinočany, 1. vydání, ISBN 80-86022-21-8, str. 17-27

Hra pomáhá dítěti napodobovat a ztotožňovat se někým z jeho okolí, pomáhá mu ujasňovat a poznávat svět. Hravá činnost provází dítě po celé jeho předškolní období, učí je vidět věci, tak jak fungují, učí se respektovat ostatní při společné hře. Uvědomuje si práva, normy řád pravidel a vede ho k poznání principů soužití mezi lidmi. Význam hry podporuje psychickou rovnováhu dítěte a samotná podstata tkví v tom, že je založena v možnostech dítěte. Musí být pro dítě zvladatelná, má mu přinášet klid a vyrovnanost a prověřuje schopnost dítěte něco vyřešit. Charakteristickým rysem hry je její uvolněnost, je příjemná sama o sobě a dítě uspokojuje. Předškolní dítě vkládá do hry všechny své schopnosti, rozum i cit, ale také vlastní rozhodování, jímž se člověk těší. Je prokázáno, že v předškolním období si děti hrají 9 až 12 hodin denně. Existuje celá řada teorií, které se snaží vysvětlit podstatu hry. Hra je jednou z mnoha vývojových potřeb a je vedoucí činností, jejím prostřednictvím se nejplněji rozvíjí celá osobnost dítěte a tím vším připravuje podmínky pro plynulý vývoj osobnosti ve škole a celém jeho dalším životě.

Při hře slouží hračky a pomůcky, zejména při podpoře poznávacích činností. Hračky umožňují, zdokonalují a zaměřují vnímání dítěte, jsou určené k rozvíjení smyslů, jako je poznávání barev, tvarů a velikostí. Patří sem hry k osvojování podstatných znaků, funkčních a druhových vlastností a ty spočívají ve vyhledávání shod a rozdílů, třídění, klasifikaci, rozvoj myšlení (hlavolamy, skládky, rébusy, hádanky atd.). Didaktické hry mají svou přesnou metodiku a promyšlené pomůcky. Pomůcky má buď učitelka připravené sama nebo používá materiály zpracované ověřeným podnikem pro hračky, tyto pomůcky splňují kritéria kladená na zvláštnosti v předškolním věku. Osvědčenou inspirací jsou hračky lidové a klasické. Jsou prověřené životní zkušeností mnoha generací a obava, že pro dnešní dítě nejsou zajímavé, není vůbec na místě.

Prostřednictvím hry s hračkou dítě:

- zjišťuje, jak věci fungují
- rozvíjí své smysly
- učí se mluvit a vyjadřovat své myšlenky
- zvyšuje svoji obratnost a zručnost
- rozvíjí a vyjadřuje svou představivost a tvořivost
- učí se mnohému o sobě, ostatních a o světě vůbec

- vyjadřuje své city a potřeby přirozeným způsobem
- zvyšuje svoji schopnost soustředěné pozornosti ²⁶

Nejjednodušší hračky děti nachází ve svém okolí, ty mladší milují krabičky, barevné kuličky, knoflíky i kousky dřeva, ty starší děti si přinesou různé šišky, žaludy, ořechy, větvičky. Tyto drobnosti použijí na zhotovení hraček, např. z papíru, si vytvoří lodičku na pouštění po vodě. Taková čepice z papíru pro vojáky je pro kluky jednou z nejběžnějších hraček. Krabičky od zápalek, do kterých dáváme různé předměty (hrách, mince, mák), jsou výbornou hračkou a zároveň hrou pro poznání, co je v krabičce. Pro cvičení hmatu můžeme dát dítěti plátěný pytlík, aby uhádlo, co je v něm ukryto. Zvukové hračky dobře působí na dětskou psychiku, ovšem matčin hlas nedokáže nahradit žádná hudební hračka. Vliv matčina zpěvu je rozpoznat i ve škole, dítě má více rozvinutý hudební sluch, jen je na škodu, že rodiče v dnešní době zřídka dětem zpívají. Předškolní děti si pomocí hračky cvičí zrak, sluch, hmat (kostky, válečky nebo kolečka). Po pedagogické stránce jsou to nejcennější hračky, cvičí smysly předškolního dítěte, vychovává vůli a dítě se mnohému naučí. Dobrým výchovným prostředkem je míč, dostane-li dítě míč, bude ho zaručeně pouštět z ruky, bude s ním házet, uchopovat ho a běhat za ním. Hračka, aby podněcovala k tvoření, má být zajímavá, tak, aby dítě především vědělo, co má s ní dělat a proto k nejcennějším hračkám patří stavebnice ze dřeva, různé materiály, jako je plastelína, písek atd. Hračka probouzí zájem a umožňuje poznávat svět, ukazuje, co vše dovedou vykonat ruce a mozek.

V našich dětech hračky rozvíjí kladné povahové vlastnosti v případě, vedeme-li dítě k tomu, aby s hračkou zacházelo šetrně. Nezahrnujeme dítě přemírou hraček, i přestože je jich nepřeberné množství na trhu, aby hračky v dětech rozvíjely vše, jak mají. ²⁷

²⁶ OPRAVILOVÁ, E., *Dítě si hraje a poznává svět, metodika rozvíjení poznání dětí v mateřské škole*. Praha, 1988, 1.vyd., ISBN 14-209-88, str. 83-85

²⁷ ELMANOVÁ, O. *Dítě a hračka*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964, ISBN 14-010-64, str. 55-60

Hra se stavebnicí jako diagnostický prostředek

Jak si dítě hraje při hře se stavebnicí nám pohrozování ukázalo, že se projevuje určitá posloupnost k věku, protože stavění kostek představuje zvládnutí prostoru a jemné motoriky. A tak se může stát dokladem, jak dítě chápe prostor a je vyvinuto v jemné motorice. Vývojová linie dětského stavění nám může být zajímavým vodítkem při hlubším poznávání dítěte a jeho vývoje.

Rozdělení stadia vývoje stavění nejsou od sebe striktně oddělena a stává se, že dítě některé z těchto stádií přeskóčí, ale pokud se však ukazuje, že setrvává na jednom stadiu, měl by to být pro nás varovný signál. V tomto případě se zaměříme proč tomu tak je.

Stavění věží nebo řád

Již batoleti se daří dát na sebe tři až pět kostek a zároveň dokáže stavět kostky do řady vedle sebe. Dítě začíná velmi brzy stavět kostky na sebe, ovšem v batolecím věku nezvládne ještě spojovat věže a řady.

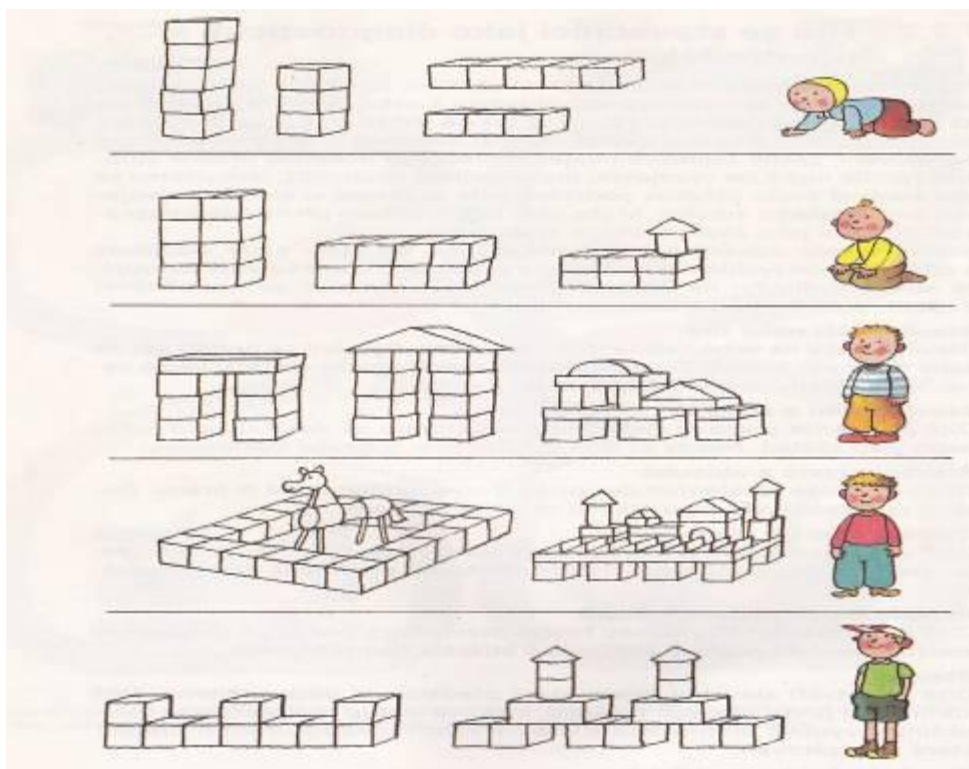
Stavění stěn a základů

V tomto stádiu dítě dokáže postavit řady a věže. Ty se dotýkají jako stěny nebo jako základ a zajímavé je, že dítě umí zkombinovat oba způsoby.

Stavění mostů a oblouků

Dítě dělá mosty či brány, dokáže překlenout dva prvky třetím prvkem, spojí věžovou stavbu s mostem a se zdí.

Obrázek č.4 - **Stavebnice**

Stavění ohrad a plotů

Při stavění dítě se pokouší celý stavební prostor uzavřít do ohrádky. Vnitřní prostor má určený pro další stavby.

Vytváření dekorativních vzorů

Zde dítě ze dvou nebo tří velikostí kostek vytváří dekorativní konstrukce. Užívá pravidelné střídání prvků.

Zdroj: OPRAVILOVÁ, E., *Dítě si hraje a poznává svět, metodika rozvíjení poznání dětí v mateřské škole*. Praha, 1988, 1.vyd., ISBN 14-209-88, str. 83

Stavby

Dítě má vytvořen stavební celek, ten představuje konkrétní budovu, ta je kombinovaná prvky různých velikostí kostek. Postavena ve směru horizontálním nebo vertikálním a je použito přemostění či jiných konstrukčních možností.

Stavění jako dramatická hra

Pro vytvoření prostředí, situací nebo jako součást modelu pro hru. Dítě využívá jednotlivých prvků, částí ze stavebnice.

Předem plánované stavby

V tomto případě je výborné, pokud má mateřská škola vyhraněné koutky, protože dítě si umí říct, co bude stavět a svoji stavbu nebo projekt dodržuje a často se ke stavbě vrací (i několik dní). Děti mohou tyto započaté projekty dotvářet a vylepšovat.

Propracované stavby

Plánované stavby jsou kombinací zdí, věží, ohrad, mostů, arkád, využívá se zde dekorativních prvků a propracování detailů. Děti si staví v okolí stavby různé dopravní prostředky, lidi, stromy, nápisy. Vyžaduje to již značnou úroveň představivosti a zručnosti, ale také vzájemné spolupráce ve hře.

Odvážné stavby

Zvládnutí techniky stavění dítě žene rozvíjet a plánovat velkorysé stavby. Dostává se do stádia, kdy chce vyzkoušet, co umí na pracnějších stavbách a proto se pokouší o vysokou věž, dlouhou ohradu atd. Všechno, co už zvládne, se snaží dovést do maximální možnosti a velmi často si při tom vede zručně.²⁸

²⁸ OPRAVILOVÁ, E., *Dítě si hraje a poznává svět, metodika rozvíjení poznání dětí v mateřské škole*. Praha, 1988, 1.vyd., ISBN 14-209-88, str. 83-85

4 Výchova a vzdělání

Dětství je považováno za plnohodnotnou součást života, a ne pouze za přípravu na dospělost. Proto i výchova je chápána jako přínosná pro daný okamžik, a ne jen jako příprava a výcvik na pozdější období života.²⁹

Co je hlavním cílem výchovy? Setkáme se s názorem, že ve výchově je naším cílem posilovat osobnost dítěte, nepotlačovat jeho názory a vyjít vstříc v jeho osobnostním vývoji. Nabízí se nám čtyři výchovné modely. Setkáváme se s nimi velmi často, některý z těchto modelů vývoj dítěte podporuje, jiný brzdí.

Prvním modelem je výchova jako dirigování z vnějšku

Dochází zde k příkazování, zakazování, dohlížení, odměňování a trestání. Vychovatel má pohotově a se vsí rozhodností čelit, tak aby dítě vpravil do žádoucích mravů, kde výmluva a odmluva nemá místo. Respekt je samozřejmostí v této výchově, avšak neznamená to, že dítě nedostává lásku. Koná se zde vše, co má dítěti nejlépe prospět v jeho výchově. A. Millerová, současná psycholožka, se zmiňuje o zhoubných následcích tohoto autoritářského postoje a výchovy dospělých na osobnost dítěte. Dítě trpí ztrátou citlivosti a vnímavosti pro utrpení druhého, způsobilost spoluprožívat citový život druhého člověka, nedokáže se vcítit.

Dalším typem výchovy jako respektování vývojového procesu dítěte

Dítěti poskytujeme volnost a akceptujeme ho. Vidíme dítě jako bytost s vlastními potřebami, touhami a tendencemi se rozvíjet. Tento model je založený na respektování vnitřních vývojových tendencí dítěte. Má zcela zásadní význam a je prvořadým předpokladem harmonického, zdravého a především bohatého rozvoje osobnosti. Prvořadým úkolem je, být vůči těmto vývojovým potřebám vnímavý. Empatie je na prvním místě a díky ní se dítě dokáže lépe rozmanitými projevy vyjadřovat a lépe orientovat. Je to pevný základ pro zdravou sebejistotu, předpoklad pro rozklenutou osobnost, vnímání citovosti vůči ostatním lidem

²⁹ BRUCEOVÁ, T., *Předškolní výchova*. Nakladatelství Portál, 197. publikace, Praha 1996, str. 19

a bohatý život pro jedince. Rizikem této výchovy může být tehdy, pokud není poskytována volnost, nestanoví se cíle a směr.

Výchova zdůrazňující význam autority je dalším modelem pro osobnostní růst dítěte

Zde je zásadní téma autorita jako výchovný model, vyznačující se jasným stanovením zásad a principů. Dítě není zastrašováno, ale naopak je podporováno, ví, že se může spolehnout, může kdykoliv požádat o pomoc a radu. Dítě je komunikativní, dobře rozumí požadavkům a podle nich se řídí, ví, že respekt a úcta jsou vzájemné. Není zde vyjasněno, na jaké stránky se má výchova zaměřovat, jakých znaků osobnosti má vést.

Cílená výchova

A právě proto na tento model navazuje následující model a to výchova cílená. Strategické uplatnění zřetelů dítěte, ale také nedostatek rizik vytyčuje charakteristiky. Ty jsou pro osobnost podstatné, a proto je kladen důraz na jejich posílení či vývoj. Celistvost člověka nebo dítěte je nedílnou součástí, člověk může být neúplný, může být redukován, například nedostatkem lásky. U dítěte při nedostatku vcítění se, je ohrožena nedostatkem lásky, díky ní se nerozvinou důležité vlastnosti – vyjít vstříc, vnímat lásku, sdílet emoce a zájmy, opětovat lásku.

Zřetel klademe na identitu, což znamená totožnost – tady být tím kým ve skutečnosti jsme. Stojí za tím dlouhý proces, ve kterém se dítě hledá, samo se sebou vede spor, samo se v sobě ztrácí a tento průběh trvá až do dospělosti. Jednou ze základních potřeb je dospět k sobě samému a přijít na to, co je jádrem osobnosti.³⁰

Každé dítě je zcela individuálním a nad čím se jedno dítě rozpláče, druhé dítě mávne rukou a je veselé. Dítě je osobitým vydáním lidské bytosti a citovou výchovu k dítěti nelze předepsat dle denní formy receptu, jak s ním zacházet

³⁰ KROPÁČKOVÁ, J., *Dítě předškolní věku dnes a dříve*. UK – Praha, Pedagogická Fakulta, 2008, ISBN 978-80-7290-377-1, str. 19 – 24

a nakládat, jak často ho políbit, kolikrát se na něj zamračit či pomazlit. Nikdo si z rodičů nepřeje vychovat ze svého potomka sobce, ba naopak rádi by viděli, aby jejich dítě dovedlo přirozené lidské city dávat najevo, aby bylo citlivé vůči potřebám ostatním. Často každý z nás, kdo je rodičem přemýšlí, uvažuje, co by bylo nejlepší pro výchovu svého dítěte, avšak život sám přináší spousty nečekaných událostí, kdy musíme jednat bez důmyslných úvah a bez přípravy. Tak jak jsem již uvedla, jsou typy dětí, které jsou tvrdší povahy a naopak děti, které jsou plačtivé od narození. Naše jednání a chování v nečekaných situacích je právě tím vzorem a příkladem pro dítě, tady se náš citový vztah k dítěti projeví nejvíce a tady si dítě nejvíce odnáší do života. Dítě je vychováváno denním životem, i přestože si to sami neuvědomujeme a vytváříme vzor pro jeho další život. Pokud se rodiče chovají sami bezprostředně a citlivě, tehdy svého potomka vedou k citovosti a citlivosti.

Nikdy není brzy a nikdy není pozdě, aby bylo zmeškáno výchovného procesu, příkladu ze strany rodičů. Atmosféra domova je velmi důležitá pro dítě od narození. Zejména dítě v předškolním věku je vnímavé pro přijímání norem společenských vztahů v rodině. Od lidí, kteří jsou mu blízcí, přejímá výrazy a postoje, např. techniku zacházení s příborem, návyky u jídla, hygienické návyky. Co je zásadní je přebírání postoje, dle členů rodiny a to ne jen k sobě navzájem, ale také k lidem z okolního prostředí, světa např., jak se chováme k prodáváči v obchodě, jak se chováme v tramvaji, jak se chováme k lidem, kteří se s námi stýkají.

Není pravdou, že dítě, které chodí do mateřské školy, nemá nárok na mazlení či není čas se s ním mazlit či dávat mu najevo své city. A také není pravdou, že dítě, které je velmi malé na vnímání rodinného klimatu, nevnímá situaci a nerozumí ji. Nepodceňujme vnímavost těchto malých bytostí.

Při výchovně vzdělávacím procesu dochází k učení dítěte, toto působení můžeme také nazvat jako pedagogický proces. Dítě získává široký rozhled, rozmanité zkušenosti. Poznání dítěte znamená pěstovat stálý zájem o věci, vztahy či jevy. Dochází zde k rozvoji všech stránek osobnosti dítěte. Dobře fungující rodinná výchova dokáže rozvíjet poznání dítěte. Je to situačně podmíněný způsob, jenž je přirozený a logický, avšak nevýhodou je jeho nesoustavnost, chybějící pevnější řád, řízení a cílevědomost. V předškolním věku je v úzké vazbě na rodinnou výchovu mateřská škola, zajišťující dostatek podnětů k jeho rozvoji

a učení. Z tohoto hlediska organizují mateřské školy vyučovací proces, který má společensky podmíněné vyučovací cíle, konkrétní obsah, uplatňuje se v něm společná činnost učitelky a dětí a didaktické podmínky.³¹

4.1 Výchova k tvořivosti v předškolním vzdělávání dítěte

Motto: *V čtvrtém, pátém, šestém roku postupovati mohou v týchž přirozených věcí známosti vždy dál a dál, aby co kámen, co písek, co hlína, co strom, co ratolest, co pupenec, co kvítek etc. slově, věděly...*

J. A. Komenský Informatorium školy mateřské

Již v raném dětství zaznamenáváme počátky tvořivé aktivity a v předškolním věku v období 4 – 4, 5 roku života dítěte tato tvořivost vrcholí. Vstupem do školy následuje pokles, jenž není vývojovým fenoménem, nýbrž je způsoben požadavky školy, rodiny. Tlaky prostředí na dítě jsou značně silné a je důležité vyrovnávání, adaptace. Postupem času dochází ke změně a to až do 3. třídy, kdy sledujeme postupné zvyšování tvořivosti.

Je patrně nutné vzbuzovat, vést tvořivou aktivitu od narození pro její adekvátní vývoj. Následkem potlačování se tvořivost stává imitativní nebo průměrná. Ve srovnání s dívkami jsou tvořivější chlapci a patrně tyto rozdíly mezi pohlavími souvisí s kulturními a sociálními rozdíly. Rodiče, ale také učitelé považují většinu vlastností jako jsou nezávislost, soběstačnost, individualismus, ambicióznost atd. za nežádoucí. Tvořivého jedince můžeme charakterizovat jako zvědavého, často se ptá, zkoumá nové, nepoznané prostředí, je vytrvalý ve zkoumání okolí a hledá nové zkušenosti pro své poznání.

Výchovou k tvořivosti předškolního dítěte rozumíme kladný přístup v rodině, dále následné pokračování v MŠ. Atmosféra v rodině je nezbytným základem pro

³¹ OPRAVILOVÁ, E., *Dítě si hraje a poznává svět*. 1.vyd. Praha. 1988, ISBN 14-209-88, str. 71 – 72

aktivní tvořivost a zároveň odhaluje rodinnou situaci. Kladný citový postoj, svobodnější k samostatné činnosti a rozhodování. Úcta k individualitě dítěte, povzbuzování k nezávislosti vede k akceptaci regresivní tendence v chování dítěte a navíc není zde protěžována dominance rodiče k dítěti. Není vždy pravidlem, že takto tvořivé dítě vyrůstá v harmonické a bezkonfliktní rodině. Rodiče by neměly tlumit rozvoj tvořivosti svého dítěte a to svým postojem. Vyčítání odlišnosti zájmů a koníčků od svých vrstevníků, vede ke konformitě s ostatními dětmi, což vede k útlumu této tvořivosti. Tvořivost se projevuje v hudbě, kreslení, zpracovávání témat přírodních věd, konstruování technických přístrojů.³²

Na všech úrovních Rámcového vzdělávacího programu je uváděn požadavek výchovy k tvořivosti. Jedná se zde o cíle, k nimž směřuje základní vzdělání, klíčové kompetence, o zásady stanovené pro tvorbu ŠVP, o jednotlivé vzdělávací oblasti a obory.

4.2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program jenž je vytvořen dle zásad Rámcového vzdělávacího programu a tvoří východisko pro tvorbu třídních vzdělávacích programů. Školní vzdělávací program je veřejný dokument jak pro pedagogickou veřejnost, tak i pro nepedagogickou veřejnost.

Úkolem je podporovat rodinnou výchovu, přispívat k rozvoji dítěte v učení, k jeho pozitivnímu rozvoji a také zajistit zcela podnětné prostředí. Cílem je, aby dítě bylo rozvíjeno po všech stránkách, jako je fyzická, psychická, sociální, aby při nástupu na základní školu bylo samostatné, zvládalo nároky budoucího života a aby se stalo jedinečnou a samostatnou osobností do dalších let.

Svou důležitou pozici ve Školním vzdělávacím programu mají klíčové kompetence. Klíčové kompetence jsou obecně formulovány jako soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, ale také postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj jedince. Klíčové kompetence jako jsou kompetence

³² KUSÁK, P., DAŘÍLEK, P., *Pedagogická psychologie - část A*. Olomouc. UP v Olomouci, 1998, ISBN 80-7067-837-2, str. 157 – 158

k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, kompetence činností a občanské mají vyjadřovat ve své podstatě vše, co může mateřská škola dítěti nabídnout a připravit k dalšímu rozvoji a vstupu do základní školy.

Velmi mne ovlivnil a zaujal Školní vzdělávací program v mateřské škole Nádražní 7, Šternberk, kde jsem vykonávala během svého studia praxi. Školní vzdělávací program se řídí mezinárodním programem „Začít spolu“ (Step by Step), který je v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní věk.

Pro pochopení základních principů kurikula je otevřen velký prostor pro rozvíjející, tvůrčí, a motivující práci s dětmi. K filozofickému základu programu patří pohled na to, kde děti žijí, na to, že budou muset dnešní děti čelit změnám po celý svůj život, jako jsou změny prostředí, sociální a politické, změny v průmyslu, ve vědě, technice, změny na trhu práce. Vzhledem ke změnám po celém světě je velmi důležité děti připravit, rozvíjet a podporovat přání učit se či vzdělávat po celý jejich život.

Hlavní cíle programu Začít spolu v kompetencích dítěte

- Vnímat změny, učit se je přijímat a aktivně se s nimi vyrovnávat
- Učit se kriticky myslet, rozpoznávat problémy a řešit je
- Umět si vybírat a nést za svou volbu odpovědnost
- Být tvůrčí a mít představivost
- Sdílet zájem a odpovědnost vůči společenství (obcí), zemí a prostředí, ve kterém žijeme
- Vytvářet si zdravé životní návyky a postoje

V pedagogickém procesu je důležité dosáhnout vysokého stupně samostatnosti u dětí, pedagogové jsou spíše v pozadí, aktivita dětí zde dominuje. Při hrách a činnostech jsou děti vedeny nepřímo učiteli, je u nich podporován zájem o poznávání vlastní aktivity, učí se na základě vlastních prožitků, zkušeností a rozvíjí se v čem se aktivně uplatní. Je využíváno různých forem a metod práce k dosažení vysokého stupně samostatnosti a individuálních kompetencí.

Klíčové kompetence

Pro etapu předškolního vzdělávání jsou za klíčové kompetence považovány:

1. Kompetence k učení

- soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů
- získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích a v dalším učení
- má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách, orientuje se v řádu a dění v prostředí, ve kterém žije
- klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje, chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí, poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo
- učí se nejen spontánně, ale i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si pamatuje, při zadané práci dokončí, co započalo, dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům

2. Kompetence k řešení problémů

- všímá si dění i problémů v bezprostředním okolí, přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem
- řeší problémy, na které stačí, známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého
- problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti, postupuje cestou pokusu
- a omylu, zkouší, experimentuje, spontánně vymýšlí nová řešení

- při řešení myšlenkových i praktických problémů užívá logických, matematických i empirických postupů, pochopí jednoduché algoritmy, řešení různých situací
- zpřesňuj si početní představy, užívá číselných a matematických pojmů, vnímá elementární matematické souvislosti
- chápe, že vyhýbat se řešení problémů nevede k cíli, ale že je jejich včasné a uvážlivé řešení je naopak výhodou, uvědomuje si, že svou aktivitou a iniciativou může situaci ovlivnit
- nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu

3. Komunikativní kompetence

- ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný dialog
- dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky
- domlouvá se gesty i slovy, rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu i funkci
- v běžných situacích komunikuje bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými
- průběžně rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivně ji používá k dokonalejší komunikaci s okolím
- dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává
- ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit, má elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku

4. Sociální a personální kompetence

- samostatně rozhoduje o svých činnostech, umí si vytvořit svůj názor a vyjádřit jej
- uvědomuje si, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky

- dětským způsobem projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování
- ve skupině se dokáže prosadit, ale i podřídit, při společných hrách se domlouvá a spolupracuje
- napodobuje modely prosociálního chování a mezilidských vztahů, které nachází ve svém okolí
- spolupodílí se na společných rozhodnutích, přijímá vyjasněné a zdůvodněné povinnosti, dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a přizpůsob se jim
- je schopno chápat, že lidé se různí a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečnosti
- chápe, že nespravedlnost, ubližování, ponižování, lhostejnost, agresivita a násilí se nevyplácí a že vzniklé konflikty je lépe řešit dohodou, dokáže se bránit ponižování a ubližování

5. Činnostní a občanské kompetence

- svoje činnosti a hry se učí plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat
- dokáže rozpoznat a využívat vlastní silné stránky, poznávat svoje slabé stránky
- odhaduje rizika svých nápadů, jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daným okolnostem
- chápe, že zájem o to, co se kolem děje, činnost, pracovitost a podnikavost jsou přínosem, a že naopak lhostejnost, nevšímavost mají svoje nepříznivé důsledky
- má základní dětskou představu o tom, co je v souladu se základními hodnotami a normami
- spoluvytváří pravidla společného soužití mezi vrstevníky, rozumí jejich smyslu a chápe potřebu je zachovat
- uvědomuje si svá práva i práva druhých, chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu
- ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit

- dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí

Program Začít spolu u dětí podporuje individuální potřeby, učí a seznamuje s kulturními tradicemi naší země, klade důraz na účast rodiny, rozvíjí schopnosti, znalosti prostřednictvím center aktivit. Program podporuje u dětí fyzický vývoj, jako je chůze, poskoky, lezení, základní gymnastické prvky, míčové hry. Dále je to sociálně-emocionální vývoj, kdy se učí řešit spory, vyjadřují pocity, vzájemné úcty mezi dětmi.

Rozvoj inteligence je zařazen k samostatnému myšlení, k tvořivosti, experimentování a chápání věcí do hloubky a v neposlední řadě program poskytuje rozvoj jazyka i matematicko-logických představ dětí.³³

³³ GARDOŠOVÁ. J., DUJKOVÁ. L., a kol., *Vzdělávací program Začít spolu*. Praha, 2003, nakladatelství Portál, 1. vydání, ISBN 80-7178-815-5, str. 14-17

5 Technická výchova a výtvarná výchova - její prostor v životě dítěte předškolního věku

Předškolní dítě uplatňuje svůj rozum, vtip a dovednost rukou při činnostech, které označujeme jako tvořivou manuální činnost a taje rozvíjena jak v rodině, tak i v mateřské škole.

Čím se děti nejraději zabývají, kterými činnostmi? Mohli bychom sem zařadit především stavení ze stavebnic nebo z jiného materiálu (krabičky, polínka kolíčky na prádlo atd.) Další oblíbenou činností je modelování. Děti při něm mohou uplatnit svou fantazii, nápady, zhmotnit své představy o postavách z pohádek nebo z jejich okolí.

Cožpak takové kreslení – tužka a papír jsou stále při ruce. Papír je také vynikající na skládání vlaštovek, parníků, větrníků, vystřihován zvířátek, domečků. Tyto vystřihnuté tvary mohou lepit na jiné papíry a vytvářet různé lepené obrázky. Manuální zaměstnání jsou pro děti užitečná. V mateřské škole je na ně kladen velký důraz, protože zjemňují hmat, ukáznují pohyby, koordinují zrakovou a pohybovou činnost. Předškolní dítě se naučí trpělivosti, zvyká si soustředit pozornost na jeho činnost, vyvíjí v něm úsilí zvládnout úkol a dokončit jej. Ať už dítě stlouká, staví, kreslí, modeluje, vystřihuje, lepí, seznamuje se s vlastnostmi materiálu. Seznamuje se jak s materiálem zacházet, učí se jak pracovat s jednoduchými předměty, získává zkušenosti, cvičí svou pečlivost, obratnost a zručnost. Je důležité, aby bylo dítě pozorné, např. při vystřihování obrázků, stačí jedno ohlédnutí, aby si pokazilo práci, při stloukání, aby se praštilo kladívkem do prstu. Nepřesně položená kostka způsobí, že se celá stavba nebo její část kácí a proto by se mělo zaměřit na více roztěkané děti, hlavně v rodině, aby měly možnost dopřát si rozmanité manuální činnosti. Tím se děti postupně učí ovládnutí a sebekázně, jako prostředek nenásilný a přirozený. Každé takové zaměstnání děti láká a dělá jim velkou radost, získávají mnoho zkušeností užitečných pro jejich další rozvoj.

Stavění stavebnic se nemusí stát jednotvárnou činností pro děti, pokud stavebnice odpovídá jeho věku a pokud se rodiče zabývají, o to, co dítě postavilo a případně poradili, co by se ještě dalo vytvořit, postavit nebo oživit. Starší děti

využijí složitější stavebnice, kde mohou stloukat, skládat, vsunovat a spojovat k sobě.

Modelováním si dítě vyzkouší tvárnost materiálu. Modelovací hmota jako je plastelína, modelovací hmoty, ale také těsto poslouží dostatečně pro jejich mačkání, plácání, trhání, přilepování, hnětení a různá zpracování. V mateřské škole využíváme také sochařské hlíny. Je to pracnější využití, musí se dbát na to, aby hlína nebyla ani řídká a mazlavá, ani tuhá a drobivá, ale výsledek stojí za to. Plastelína je nejvíce využívaná a navíc si dítě může samo zvolit námět. Při prvním použití plastelíny předvedeme dítěti jak má s materiálem zacházet, jak uhníst kuličku mezi dlaněmi, jak se dělá placička či váleček. Z kuličky vznikne jablíčko, třešeň, z placičky koláče nebo knoflíky. Výtvary jsou vždy úměrné věku dítěte a na to bychom měli brát zřetel. Abychom dítě neodradili při nějakém nedostatku (panáčkovi chybí ruce, má příliš velikou hlavu) uděláme to opatrně, povzbudivě a taktně. Dítě by mohlo získat nechuť do dalších výtvorů.

Dětské kresby a malby jsou na tom podobně, není na místě, abychom se kresbám smály či jinak kritizovali. Pro dítě je pracné už samo o sobě držet tužku, pastelky nebo vodové barvy. Při kreslení, malování lze dobrých výsledků dosáhnout soustředěnou prací. Sdružuje se zde úloha smyslů, rozumu, přispívá k mravnímu růstu dětské osobnosti, pracovní zodpovědnosti a zdravé soutěživosti. Cílem výtvarných činností je výchova k tvořivosti, dítě řeší úlohu nově, po svém a využívá své představivosti.

Z hotového výtvoru dokážeme snadno vyčíst osobitý výraz dítěte. Tvořivost je hlavním znakem dítěte na práci, porozumění daného úkolu, hledání nového řešení a v poslední řadě zájem a prohloubení poznatků. Systematický rozvoj schopností vnímat a pamatovat si barvy. Děti se učí citově prožívat krásno v životě, přírodě a umění.

Kresby a malby dětí nám mohou prozrazovat to:

- jak dovede dítě pozorovat a sledovat, co se kolem něj děje
- jaké má zájmy
- co je upoutává
- co je nejvíce těší

Co takové vystřihování? Není to nebezpečné pro malé děti? Dítěti samozřejmě nepatří ostré nůžky. Nemusíme mít obavy, protože takové stříhání je zaměstnání vhodné a přiměřené pro dětskou aktivitu. Naučíme ho jak správně nůžky držet a jak s nimi správně zacházet. Chvilí to trvá, ale později si můžeme být jisti, že si dítě bude vystřihovat dle libosti – od jednoduchých proužků až po složitější tvary.

Pětileté dítě se naučí také stloukat dřevo hřebíčky a kladívkem a dokonce dokáže použít pilku, avšak je zapotřebí bezpečnosti ze strany rodiče nebo učitele. Děti tato činnost baví, uchvacuje a zcela zaujme. Zatlouci hřebíček pěkně rovně dá pěknou práci, ale radost ze snahy a výtvoru je nekonečná. Práce se dřevem láká všechny děti, několik kousků měkkých prkének, přiměřené kladívko, hřebíčky s větší hlavičkou a hned vznikne postýlka pro panenku, stolec, lavička, vláček atd.

Děti touží po tom, aby mohly uspokojit svoji vynalézavost a uplatňovat své ruce, protože rády staví, kreslí, malují, modelují. Učí se navyknout soustředěnosti, trpělivosti, pečlivosti, houževnatosti, tříbí svou obrazotvornost. Musí jeden druhému pomáhat, zvláště v kolektivu, respektovat, dokázat ustoupit a dorozumět se. V dětech se posiluje smysl pro kolektiv, zpřesňuje se a obohacuje řeč. Dochází k rozšíření slovní zásoby.

Je nezbytné nabídnout dětem k práci dobré podmínky, vhodný materiál, nářadí a samozřejmě pomocnou ruku při prvních obtížích a nesnázích. Pochvalou úsměvem povzbudíme dítě do další jeho tvůrčí činnosti, která mu zůstane natrvalo.³⁴

5.1 Podnětné prostředí

Podmínky ovlivňující příznivě kvalitu poskytovaného vzdělání jsou nezbytným. Přírozeným předpokladem realizace předškolního vzdělávání a podnětné prostředí je takové prostředí, které uvede do bdělosti celý nervový systém. Prostedí, které uspokojuje zvědavost, podněcuje ji, je plné možností, odráží život. Pokud se dítě pohybuje v podnětném prostředí má to vliv na

³⁴ SMRČKA, F., *Před branami školy, sborník rozhlasových přednášek o výchově dětí Předškolního věku*. Praha: 1960, ISBN 14-0-01, str. 142-14738

elektrické nebo chemické stimuly v jeho mozku. Tyto stimuly podněcují k činnosti, k růstu nervových buněk a zvyšování počtu synapsí nebo-li propojení neuronů. Tento proces poskytuje základ pro lepší fungování mozku a k lepším schopnostem řešit problémy.

Třídy a herny jsou rozděleny do částí, tak aby stimulovaly děti ke hře a práci. V programu „Začít spolu“ tyto jednotlivé části nazýváme centra aktivit. Centra aktivit jsou pracovní koutky, kde si děti mohou hrát nebo vytvářet činnosti jak individuálně, tak skupinově. Hrají si tady a pracují s různými předměty a materiály, také se od sebe navzájem učí nápodobou, pozorováním, protože pracují v malých skupinkách. Mohou spolu komunikovat, řešit problémy, rozhodovat se. Procvičují si vyjadřovací schopnosti a učí se chápat a přijímat rozdíly mezi lidmi.

Samostatnost a spolupráce je součástí učení, které je bráno ve formě hry. Hra a učení patří neoddělitelně k sobě. V centrech aktivit využíváme připravené a podnětné prostředí pro hru a učení, podporujeme v nich přirozený rozvoj schopností a dovedností. Centra jsou jasně označena obrazem, nápisem a počtem míst, jsou funkčně a esteticky vybavena. Neměla by postrádat dostatek podnětných pomůcek, které jsou dostupné, uspořádané v otevřených nebo přístupných skříňkách. Děti vědí, kam hračky patří po ukončení hry a můžou je tam odložit.

Prostřednictvím hry a prací s různými materiály se centra aktivit stávají i dílnami, ty umožňují dítě motivovat a podněcovat k vlastní hře a práci dle svého vlastního výběru.³⁵

5.2 Ateliér

Dostatek volnosti, času a příležitosti, pomáhá dětem experimentovat a zkoušet si nápady. Rozvíjí v sobě vloh, které v dospělosti uplatní ve svých profesích a v celém jejich životě. Dostatek radosti, prožitku a uspokojení poskytují

³⁵ GARGOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L., a kol., *Vzdělávací program začít spolu*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80-7178-815-5, str. 33-34

zejména výtvarné, pracovní činnosti. Předškolní dítě vytváří své modely a výtvary dle fantazie, na základě citových prožitků. Není vhodné zasahovat do jeho představivosti, měla by se v nich podporovat originalita a nápad. Nevhodným přístupem nebo nevhodnou aktivitou pedagoga, může dojít k frustraci. Děti v tomto období nemají dobře vyvinutou koordinaci oko ruka a jemnou motoriku.

Ateliér poskytuje možnost komunikovat beze slov, rozvíjí city dětí, rozvíjí jemnou motoriku, hmat, zrakovou percepci, a podporuje koordinaci oko-ruka.

Děti pracují ve skupině, učí se starat o svěřený materiál, učí se plánovat si činnosti a déle se soustředit.

Tato část ateliéru má být dostatečně velká a osvětlená, nejlépe má být umístěna u okna. Na policích jsou různé tužky, fixy, voskovky, pastely, kelímky na vodu, různé velikosti štětce, špejle, podložky, formela, modelovací hlína, špachtle, různé papíry, časopisy na vystřihování atd.

Na procvičení grafomotoriky by měly děti mít k dispozici velké plochy balícího papíru. Pedagogové by se v centru ateliéru měli omezit na přípravu pomůcek.³⁶

5.3 Dílna

Dílna je pracovní-technicky zaměřené centrum aktivit. V tomto centru děti pracují s různými materiály a nástroji a základním vybavením tohoto centra je ponk nebo jiný stabilní podstavec. Vzhledem k hlučnému centru by dílny měly být umístěny co nejdále od center klidových. Dílny jsou vybaveny a děti mají zde k dispozici hřebíky, šroubky, kladívka, svěrák, pilky, kombinačky, dráty, prkýnka a odřezky z měkkého dřeva, plastové láhve, korek, ochranné brýle, rukavice, přilby, lepidla.

V dílně děti zatloukají hřebíky, zhotovují různé předměty – ptačí budky, krmítka, řežou malé kousky z prkýnek, vytvářejí prostorové stavby z krabic – domy atd., využívají plastové láhve k výrobě váziček, květin.

³⁶ GARGOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L., a kol., *Vzdělávací program začít spolu*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80-7178-815-5, str. 37-38

Pedagog by měl vést děti k motivaci, aby děti získaly kladný vztah k manuálním činnostem. Důležité je, aby byla dětem důrazně vysvětlena pravidla bezpečnosti při práci v dílně.

Co učitel má dělat při práci s dětmi:

- poskytovat dostatek prostoru pro vlastní tvořivost
- mít připravené dostatečné množství materiálu pro více dětí
- nezapomenout na povzbudivá slova „ty se, ale snažíš, to se ti povedlo“, pochválí za kombinaci materiálu, barvy, tvar
- oceňuje práci všech dětí, usměje se a pohladí
- poskytuje čas k experimentování
- nechá děti označit své výtvary, pokud ho neumí označit samy, pedagog jim pomůže
- práce dětí vyvěsí nebo vystaví v šatně na ukázkou pro rodiče
- dává dětem příklad a vede je k tomu, aby šetrně zacházely s materiálem

6 Bezpečnost práce

Děti velmi baví pracovní činnosti a stávají se rychle vynalézavými a zvědavými. „Copak tatínek asi připravuje v dílně?“ napadá zejména kdejakého kluka ba i holku. Ale protože rodiče se obávají zranění dítěte, nedají mu velký prostor pro použití pracovního náradí.

Úkolem pedagogů je vysvětlit dětem pravidla bezpečnosti při práci v dílně dle zvláštních předpisů. V mateřské škole musí být dodržen náležitý dohled pedagogickým pracovníkem, který zároveň vysvětlí pravidla chování a jednání pomocí srozumitelným vysvětlením, poučením, hrou, ukázkami různých obrázků či piktogramů. Děti jsou s jednotlivými pravidly seznámeny jak na začátku školního roku, tak i v průběhu pracovní činnosti. Při vykonávané práci musí pedagog vycházet z konkrétních podmínek. Přihlíží k věkové skupině dítěte a předchází možným rizikům. Drobné korálky, stavebnicové tvary nebo jiné malé částice nesmí být samovolně v dosahu dětí. Rovněž ostré předměty jako jsou nůžky, štětce, tužky a jiné ostré předměty nesmí být v dosahu a bez dohledu pedagoga.

Podpora dětské fantazie, i přestože se mohou jevit náročné a jejich realizace nemusí být naprosto dokonalá. Tato práce má dítě uspokojovat a motivovat, aby získalo dobrý vztah k manuální m činnostem. Veškeré nové a neznámé technické dovednosti jsou dětem předvedeny pedagogem.

Pedagogičtí pracovníci při dohledu nad dětmi zajišťují i výchovný proces, který probíhá k předcházení škodám na zdraví, životnímu prostředí a majetku. Poskytneme dětem co nejširší výběr pomůcek a nástrojů. K ochraně je vhodné použít např. rukavice, uzavřenou obuv, ochranné brýle atd., záleží na druhu vykonávané technické práce a složitosti. K zatloukání hřebíku je důležité dát dítěti dostatečně velký hřebík, aby ho dítě udrželo a místo kladívka využije dřevěnou paličku. Z materiálů je užito měkké dřevo, Ytong nebo polystyrén.

Mateřská škola má za úkol dodržovat pravidla a zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Pro tuto oblast jsou stanoveny v platné školské a pracovně právní legislativě.

Požadavky na hračky

- bezpečný návrh hračky a její konstrukce, bezpečné chemické složení, bezpečné použití hračky
- stupeň nebezpečí při používání hračky musí být přiměřený schopnostem dítěte – návody a označení musí plně upozorňovat na nebezpečí
- základní bezpečnostní požadavky – mechanické vlastnosti, hořlavost, chemické vlastnosti, elektrické vlastnosti, hygiena
- řádné označení hračky (CE , věková skupina, návody k použití)

Označení CE na hračce

Grafickou podobu označení CE udává nařízení vlády č. 291/2000 sb. Další náležitosti tohoto označení udává příslušné nařízení vlády (NV 19/2003 sb.)

Označení hračky CE nejediným dokladem o posouzení shody. Pro hračky není nařízením vlády stanovena výrobci povinnost vydat prohlášení o shodě. CE je doklad o bezpečnosti výrobku, není dokladem o užitečných vlastnostech výrobku.

7 Praktická část

7.1 Metodický list výrobku č. 1: Dřevěná záložka do knížky

Obrázek č.5: Dřevěná záložka do knížky

Zdroj: vlastní

Věková kategorie	3+
-------------------------	-----------

Technika	Malování, lepení látky na dřevěný špachtlík
Vzdělávací oblast	Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a jeho svět (RVP PV)
Tématický okruh	Práce s drobným materiálem a barvičkami
Téma	Výroba záložek do knížky
Forma výuky	Individuální, skupinová, (děti mohou pomalovat dřevěné záložky pomocí štětců)
Kompetence	Kompetence k učení, komunikativní
Časová dotace	30 minut
Pracovní operace	Malování, lepení
Materiál	Dřevěný špachtlík, ozdobné barvy, látka, lepidlo Herkules
Pomůcky	Černý fix
Vlastní charakteristika výrobku	Výrobek je vhodný pro rozvoj vlastní fantazie, rozvoj jemné motoriky, dovedností a vnímání barev. Děti mohou využít záložku do své oblíbené knížky.

7.2 Metodický list výrobku č. 2: Výroba tiskátek

Obrázek č.6: Tiskátka

Zdroj: vlastní

Věková kategorie	3+
Technika	Výrobky z přírodního materiálu – dřevo s kombinací netradičního materiálu
Vzdělávací oblast	Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika (RVP PV)
Tématický okruh	Práce se dřevem a drobným materiálem
Téma	Výroba tiskátek
Forma výuky	Individuální, skupinová
Kompetence	Kompetence komunikativní, kompetence k učení
Časová dotace	30 – 35 minut
Pracovní operace	Obrušování, lepení
Materiál	Mechový papír (vystřihnuté tvary), lepidlo Herkules, dřívka
Pomůcky	Štětec, brusný-jemný (smirkový) papír
Vlastní charakteristika výrobku	Výrobek je vhodný pro rozvoj jemné motoriky, vnímání tvarů a barev, vnímání rozdílných materiálů. Tiskátka se dají použít na další výtvary např. na papír (obrázky), trička (motivy), dřevo nebo kámen.

7.3 Metodický list výrobku č. 3: Výroba obrázků z ubrousků

Obrázek č. 7.: **Obrázky z ubrousku**

Zdroj: vlastní

Věková kategorie	4+
-------------------------	-----------

Technika	Výrobky z papíru a dřeva
Vzdělávací oblast	Dítě a jeho tělo Dítě a jeho psychika Dítě a společnost (RVP PV)
Tématický okruh	Práce s drobným materiálem
Téma	Výroba obrázků z ubrousků
Forma výuky	Individuální (různé barvy a obrázky na ubrouscích)
Kompetence	Kompetence k učení
Časová dotace	40 minut
Pracovní operace	lepení
Materiál	lepidlo Koh-i-noor, dřevěné špachtličky, papírové ubrousky
Pomůcky	štetce
Vlastní charakteristika výrobku	Výrobek je vhodný pro děti od čtyř let pro rozvoj jemné motoriky, vnímání barev, rozvíjení dovedností, rozvoj tvořivosti. Vyrobený obrázek je vhodný jako dárek pro rodiče, sourozence.

7.4 Metodický list výrobku č. 4: Hop z kelímku

Obrázek č. 8: Hop z kelímku

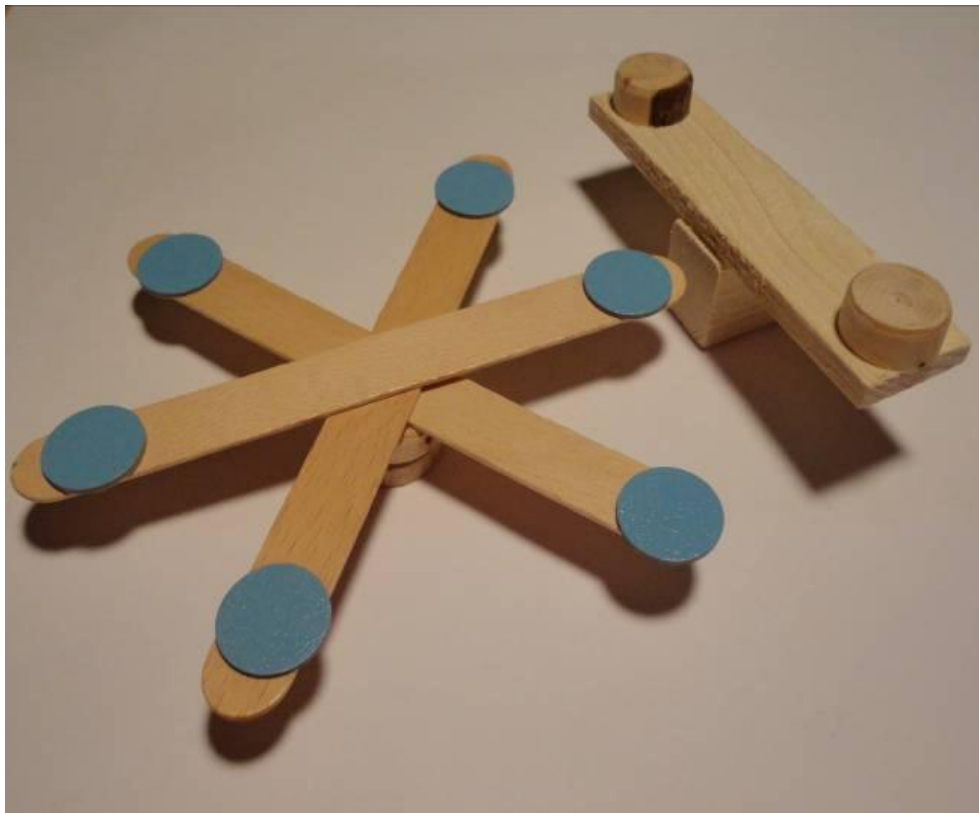
Zdroj: vlastní

Věková kategorie	4+
-------------------------	-----------

Technika	Výrobky z plastu a dřeva
Vzdělávací oblast	Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a společnost (RVP PV)
Tématický okruh	Práce se dřevem a plastem
Téma	Plastový kelímek „ Hop “
Forma výuky	Individuální
Kompetence	Kompetence k učení
Časová dotace	30 minut
Pracovní operace	Lepení
Materiál	Lepidlo Herkules, dřívka, dřevěná kulička většího rozměru, provázek
Pomůcky	štetce
Vlastní charakteristika výrobku	Výrobek je vhodný pro děti od čtyř let pro rozvoj dovedností, tvořivosti, rozvoj jemné motoriky. Výrobek je výborný jako hračka pro děti, pro jejich koordinaci oko-ruka.

7.5 Metodický list výrobku č. 5: Dřevěná houpačka s kolotočem

Obrázek č. 9: Dřevěná houpačka s kolotočem

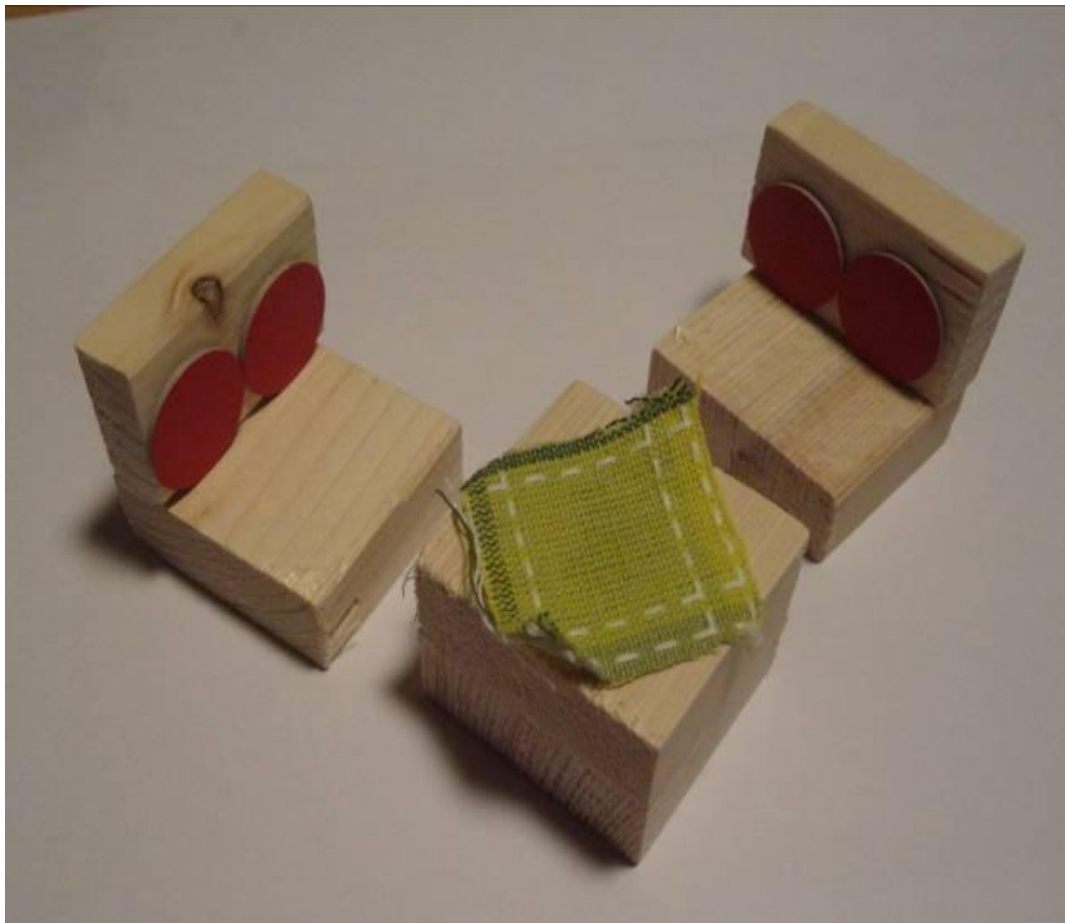
Zdroj: vlastní

Věková kategorie	5+
-------------------------	-----------

Technika	Výrobky ze dřeva
Vzdělávací oblast	Dítě a jeho tělo Dítě a jeho psychika Dítě a společnost Dítě a svět (RVP PV)
Tématický okruh	Práce s dřevěným materiálem
Téma	Výroba dřevěné houpačky s kolotočem
Forma výuky	Individuální (lepení jednotlivých částí), skupinová (pomoc sousedovi)
Kompetence	Kompetence k řešení problému
Časová dotace	30 minut
Pracovní operace	lepení
Materiál	lepidlo Herkules, dřívka, dřevěné špachtličky, mechový papír
Pomůcky	štetce, brusný – jemný (smirkový) papír
Vlastní charakteristika výrobku	Výrobek je vhodný pro děti od pěti let pro rozvoj jemné motoriky, tvořivosti a dovedností. Děti mohou výrobek využít jako hračku pro panenky. Výborné při hře na dětské hřiště.

7.6 Metodický list výrobku č. 6: Dřevěný stůl se židličkami

Obrázek č. 10: **Dřevěný stůl se židličkami**

Zdroj: vlastní

Věková kategorie	5+
-------------------------	-----------

Technika	Výrobky ze dřeva
Vzdělávací oblast	Dítě a jeho tělo Dítě a společnost Dítě a svět (RVP PV)
Tématický okruh	Práce se dřevem
Téma	Výroba dřevěného nábytku pro panenky (stůl a židličky)
Forma výuky	Individuální
Kompetence	Kompetence k učení, kompetence k řešení problému
Časová dotace	30 minut
Pracovní operace	Obrušování dřeva, lepení
Materiál	Lepidlo Herkules, dřívka, kusy látky, tvary z mechového papíru
Pomůcky	Brusný-jemný (smirkový) papír, štětce
Vlastní charakteristika výrobku	Výrobek je vhodný pro děti od pěti let pro rozvoj dovednosti, rozvoj jemné motoriky, tvořivosti, estetiky a fantazie. Děti mohou dle fantazie vybírat a lepit různé barvy ubrusu nebo různé barvy opěradel i židlím. Výrobky mohou použít jako hračky do domečku pro panenky.

7.7 Metodický list výrobku č. 7: Dřevěná autíčka

Obrázek č. 11: **Dřevěná autíčka**

Věková kategorie	5+
-------------------------	-----------

Technika	Výrobky ze dřeva
Vzdělávací oblast	Dítě a jeho tělo Dítě a jeho psychika Dítě a společnost Dítě a svět
Tématický okruh	Práce se dřevem
Téma	Výroba dřevěných autíček
Forma výuky	Individuální, skupinová
Kompetence	Kompetence k řešení problémů
Časová dotace	30-40 minut
Pracovní operace	Lepení
Materiál	Lepidlo Herkules, zbytky dřívěk různého tvaru
Pomůcky	Štětce, brusný-jemný (smirkový) papír
Vlastní charakteristika výrobku	Výrobek je vhodný pro děti od pěti let pro rozvoj jemné motoriky, tvořivosti a dovedností, Dobré využití při tématu dopravní prostředky. Děti si mohou tvořit dle tvarů dřívěk různé typy dopravních prostředků (osobní auta, nákladní auta atd.).

Závěr

V závěru své práce bych ráda poukázala na to, že rozvojem jemné motoriky, ale také dovedností a estetického citění dítě získává pevný základ pro rozvoj tvořivé osobnosti do dalších let. Tvořivost v pravém slova smyslu je nedílnou součástí každého z nás.

Vývoj dítěte je velmi podstatný a vede k rozvoji schopností, fantazie, kreativity a sociálních nároků. Symbolická hra mu umožňuje uspokojit různá přání, dovoluje chovat se podle svých představ. Prostřednictvím hry si dítě může přehrát situaci, které nerozumělo nebo, která ho citově zasáhla. Při hře dítě využívá hraček, jak jsem uvedla ve své práci zejména dřevěných hraček, které vyžadují soustředěnou pozornost a vysoký stupeň koordinace drobnějších pohybů svalů

a zejména souhrn drobného svalstva prstů. Dřevěné hračky mají rovněž vliv na objevování, zkoumání, seberealizaci a sebepoznávání. Mimořádně záleží na podnětném prostředí rodiny a její respektování individuálních potřeb dítěte. Poskytovat dostatek péče a komunikace, rozvíjet pocit bezpečí, lásky a jistoty je jeden z velmi důležitých faktorů.

Pro rozvoj jemné motoriky má neopomenutelný význam i rozvoj takových dovedností, jako je lepení, modelování, stříhání, navlékání korálek atd.

V tomto období můžeme sledovat rozdíl ve výběru her a hraček, protože dívky preferují pohybové rytmické hry, ruční práce, mnohdy značně pracné. Hoši tíhnou k pohybovým hrám s prvky dobrodružství, bojovnosti, z hraček dávají přednost stavebnicím z kostek a konstrukcím.

Při výrobě dřevěných hraček byly děti velmi soustředěné a nápadité. Práce s přírodním materiálem jim přinesla potěšení a nové vědomosti. Výsledek předčil jejich očekávání a pocit, že si své hračky mohou vzít domů pro jejich další hry byl inspirující pro další činnosti v mateřské škole.

Ke hře, dětské radosti, fantazii a celkovému rozvoji dítěte stačí přece jen málo a to málo je naše pozornost a pomoc v jejich dětském světě.

Seznam použitých pramenů a literatury

BACUS, A., *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. 2. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2009, 174s. Přel. Z Votre infant 3 6 ans. ISBN 978-80-7367-563-9

DEISSLER, H. H. *Každodenní problémy v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1994, 108s. Přel. Z: Alltagsprobleme im Kindergarten. ISBN 80-7178-010-3

DORANCE, S., *Co si dneska vytvoříme?* 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008, 184s. Přel. Z: Activités créatives á la maternelle. ISBN 978-80- 7367-481-6

EINONOVÁ, D., *Naše dítě rozvoj osobnosti*. 2. vyd. Praha: Fragment, s.r.o. 2007, 240s. ISBN 978-80-253-0534-8

ELMANOVÁ, O., *Dítě a hračka*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964, ISBN 14-010-64, str. 87-88

FICHNOVÁ, K., SZOBIOVÁ, E. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o. 2007, 130s. ISBN 978-80-7367-323-9

GARGOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L., *Vzdělávací program Začít spolu*. Metodický průvodce pro předškolní vzdělávání. Praha: Portál, s.r.o., 2003, 160s. ISBN 80-7178-815-5

HELUS, Z., *Osobnost a její vývoj*. 2.vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009, 101s. ISBN 978-80-7290-396-2

KIRCHNEROVÁ, R., RUBE.OVÁ, R. *Hravé tvoření pro malá stvoření*. 1.vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2009, 125s. ISBN 978-80- 7367-524-0

KNÁPEK Z., TITĚRA D., *Rukověť sběratele hraček*. 1. vydání., Olomouc, 2002, ISBN 80-85839-74-1. str. 14-17

KOCICHOVÁ, D. A kolektiv, *Prameny tvořivosti*. 1.vyd.,Ostrava: Gymnázium Hladnov, 2009, 43 s. ISBN 978-80-254-6319-2

- KOHLOVÁ, M., *200 výtvarných činností*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o. 1996, 271s. ISBN 80-85282-90-9 Přel. Z Preschool Art
- KOHLOVÁ, M., *Výtvarné činnosti pro malé děti*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2004, 128s. ISBN 80-7178-891-0
- KOŤÁTKOVÁ, S., *Dítě a mateřská škola*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008, 200s. ISBN 978-80-247-1568-1
- KUSÁK, P., DAŘÍLEK, P., *Pedagogická psychologie - část A*. 1. vyd. Olomouc: UP v Olomouci, 1998, 234 s. ISBN 80-7067-837-2 LANGMEIER
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s. r. o., 1998, 344s. ISBN 80-7169- 195-X
- LISÁ, L., KŇOURKOVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, zdravotnické nakladatelství, n. p. , 1986, 274s. 08-084-86
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2010, 247s. ISBN 978-80-7367- 627-8
- MIŠURCOVÁ, V., *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1989, 142s. 14-112-89
- PERNÝ, J. *Tvořivost k rozvoji prostorové představivosti*. 1. vyd, Liberec: Vysokoškolský podnik, s. r. o. 2004, 77s. ISBN 80- 7083-802-7
- PETROVÁ, A., *Tvořivost v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Vodnář, 1999, 169s. ISBN 80-86226-05-0
- ŘÍČAN, P., *Cesta životem*. 2. vyd., Praha: Portál, s. r. o., 2004, 390s. ISBN 80-7367-124-7
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 175s. ISBN 978-80-244-2141-4
- ŠMELOVÁ, E. , NELEŠOVSKÁ, A., *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. 1. vyd., Olomouc: UP Olomouc, 2009, ISBN 978-80-244-2272-5
- TITĚRA, D. a kol., *Hračky a konstrukce*. Praha, nakladatelství technické literatury, 1963, ISBN 04-831-62
- UŽDIL, J., RAZÁKOVÁ, D. *Metodika výtvarné výchovy na mateřské škole*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1966, 131s. 16-073-66

UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1980, 128s. 14-583-80

UŽDIL, J. *Výtvarný projev a výchova*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1974, 314s. 14-638-74

VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE, *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Dotisk 1. vyd., Praha: ÚIV, Nakladatelství TAURIS, 2006, 48s. ISBN 80-87000-00-5

ZELINA, M., JAŠŠOVÁ, E. *Tvorivost piata dimenzia*. 1.vyd., Bratislava: Smena, 1984, 205s. ISBN 73-053-84 02

ZELINA, M., ZELINOVÁ, M. *Rozvoj tvorivosti dětí a mládeže*. 1.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1990, 130s. ISBN 80-08-00442-8

Internetové zdroje

http://www.tzu.cz/get_dokument.php?ID=879

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Zuzana Vereskova
Katedra:	Katedra technické výchovy
Vedoucí práce:	RNDr. Miroslav Janu, Ph. D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Dřevěná hračka a její význam při rozvoji jemné motoriky dětí předškolního věku
Název v angličtině:	The wooden toy and its role in the preschool children's fine motor skills development
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá významem dřevěné hračky na rozvoj jemné motoriky, na základě hry, motivace a dovedností. Praktická část je zaměřena na výrobu dřevěných výrobků pro práci s dětmi.
Klíčová slova:	dítě, předškolní věk, hra, dřevěná hračka, mateřská škola, jemná motorika, tvořivost, motivace, rozvoj, výchova
Anotace v angličtině:	Aim of this Bachelor Thesis is to outline the wooden toy and its role children's fine motor skills. Emphasizes the development of games, motivation and development. The practical part is focused on making wooden products easy to work with children in nursery school.
Klíčová slova v angličtině:	child, pre-school age, game, wooden toy, nursery school, fine motor skills, creativity, motivation, development, education
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	75 s., 13 s. obr. příloh
Jazyk práce:	čeština

